

مطالعه‌ای کیفی از استفاده جوانان از رسانه‌های اجتماعی، یک نظریه زمینه‌ای

محمد رضا مزیدی شرف آبادی^۱، فائزه تقی پور^۲، سیدعلیرضا افشانی^۳

از صفحه ۸۷ تا ۱۳۰

تاریخ دریافت: ۹۶/۰۸/۲۰

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۱۰

چکیده

شبکه‌های اجتماعی مجازی، فضایی برای گرد هم آمدن چند میلیارد کاربر اینترنت است که بدون توجه به مرز، زبان، جنس، فرهنگ و ... به تماس و تبادل اطلاعات می‌پردازند. هر کدام از آنها فهم و تجربه خاصی از شبکه‌های اجتماعی دارند که منحصر به خودشان است. اما این فهم و تجارب آنان زمینه‌مند است و در فضای بینادهیتی شکل می‌گیرد. پژوهش حاضر با استفاده از پارادایم تفسیرگرایی و روش زمینه‌ای به بررسی معانی، ادراکات، فهم و تجربه جوانان شهر یزد از حضور در شبکه‌های اجتماعی پرداخته است. جامعه هدف، جوانان فعال در رسانه‌های اجتماعی شهر یزد بودند که نمونه‌ای از آنها بر اساس نمونه‌گیری هدفمند و نظری انتخاب شدند. تکنیک گردآوری داده‌ها از ۳۲ مشارکت‌کننده این پژوهش، با استفاده از مصاحبه‌های عمیق ساختارنیافته و مشاهده مشارکتی و یادداشت‌های میدانی بوده است. یافته‌های پژوهش شامل یک مقوله هسته نهایی (دوآلیته بازانديشانه در فضای مجازی)، ۱۱ مقوله اصلی، ۳۷ مقوله فرعی و ۹۴ مفهوم بوده است. طرح‌واره نظری نیز بر همین اساس ارائه و بسط یافت. نتایج پژوهش نشان‌دهنده پروبلماتیک بودن امنیت، اعتماد و فرهنگ یزدی در فضای مجازی است، بدین معنا که مشارکت‌کنندگان پژوهش به طور مداوم در حال بازانديشي در مورد فضای مجازی هستند و به همین دلیل با دوآلیته بازانديشانه‌ای مواجه هستند که به طور همزمان، بودن یا نبودن آنها را در فضای مجازی معنی‌دار می‌کند.

کلید واژه‌ها: شبکه‌های اجتماعی، تلفن همراه، نظریه زمینه‌ای.

۱. دانشجوی دکتری علوم ارتباطات، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

۲. استادیار و عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان). نویسنده مسئول. faezeh.taghipour@gmail.com

۳. دانشیار و عضو هیات علمی دانشگاه یزد.

مقدمه و بیان مسئله

تلفن همراه امروزه به عنوان یکی از مظاهر فناوری ارتباطی نوین در زندگی فردی و اجتماعی بشر جایگاه قدرتمندی پیدا کرده است و به عنوان يك رسانه در زندگی روزمره نفوذ زیادی کرده است. این شیء جدانشدنی از مناسبات و ارتباطات روزمره انسان‌ها به نوعی در تمام ابعاد فرهنگی، علمی، تفریحی، تولیدات فکری و اقتصادی و جنبه‌های گوناگون زندگی جایگاه مهمی به خود اختصاص داده است. در جامعه ایران نیز استفاده از آن با کاربردهای گوناگون مصرفی رواج یافته است؛ به صورتی که این وسیله ارتباطی همچون بسیاری از فناوری‌های نوین موجود، با ارائه گزینه‌های خدماتی بیشتر و متنوع‌تر به فرد و گروه اجتماعی، قدرت بیشتری به آنها می‌دهد.

در کنار تمام وسایل ارتباطی، تلفن‌های همراه امروزه به ابزاری تبدیل شده‌اند که همه مردم از آن استفاده می‌کنند و قابلیت مرور در اینترنت را دارند. سیر تکاملی تکنولوژی‌های ارتباطات، سخت‌افزار و دسترسی‌های جدید تعبیه شده در سیستم عامل‌ها که در صنعت تلفن همراه ارائه شده‌اند؛ چشم‌اندازی برای توسعه سرویس‌های مفید کاربران هستند (زیگولیس، ۲۰۰۹) که امکان تعامل و استفاده از سرویس‌های وب موجود را می‌دهند.

بنابراین امروزه موبایل به عنوان يك رسانه در زندگی روزمره نفوذ زیادی پیدا کرده است و همچنین در پروسه‌های فرهنگی و علمی و تولیدات فکری نیز جایگاه مهمی به خود اختصاص داده است. تلفن همراه ابزاری برای بهره‌مندی از فناوری سیار و شبکه‌های بی‌سیم شده است و به همراه این وسیله و امکان استفاده از اینترنت پیام‌رسان‌هایی روی کار آمدند که دگرگونی عجیبی را در صنعت ارتباطات و اطلاعات با خود به ارمغان آوردند (ذکایی و ولیزاده، ۱۳۸۸: ۱۲۰) و به این دلیل است که میزان استفاده از تلفن همراه و آثار و پیامدهای آن همواره مورد توجه پژوهشگران، نهادها و اتحادیه‌ها بوده است به طوری که آمار منتشر شده از سوی اتحادیه بین‌المللی مخابرات در سال ۲۰۱۶ گویای آن است که کشورهای در حال توسعه با ۲/۵ میلیارد کاربر، دارای بیشترین کاربران اینترنت هستند، در حالی که کشورهای توسعه‌یافته یک میلیارد کاربر اینترنت دارند. ضریب نفوذ کاربران اینترنت در کشورهای توسعه‌یافته ۸۱ درصد، در کشورهای در حال توسعه ۴۰ درصد و در

کشورهای کمتر توسعه یافته ۱۵ درصد بوده و بدین ترتیب هنوز ۳/۹ میلیارد نفر که بیش از نیمی از جمعیت جهان هستند، از اینترنت استفاده نمی کنند. ارقام مربوط به دسترسی خانوار، شکاف دیجیتالی را نشان می دهد. به عنوان مثال، ۸۴ درصد خانوارها در اروپا به اینترنت متصل هستند در حالی که ۱۵/۴ درصد خانوارها در آفریقا به اینترنت متصل هستند. در ایران هم طبق آمارهای رسمی ارائه شده تا پایان شهریور ماه سال ۱۳۹۵، بالغ بر ۲۳ میلیون نفر به عنوان مشترک پهن باند موبایل بوده و بیش از هشت میلیون نفر کاربر اینترنت پهن باند ثابت به شمار می رفتند. این آمار و ارقام هم حکایت از حرکت پیام ها از متن به صوت و تصویر دارد و امروز هم کاربران موبایل با استفاده از پیام رسان های جدید، شیوه دیگری از ارتباطات را رقم می زنند (ایسنا، ۱۳۹۶). نرم افزارهای پیام رسان با بهره گیری از قابلیت های مختلف، تنوع گسترده ای از خدمات را پیش روی کاربران قرار داده اند. این در حالی است که در کشورهای مختلف، پیام رسان های متفاوتی به محبوبیت در میان کاربران رسیده اند. استفاده کنندگان اینترنت در ایران را افراد کمتر از ۲۹ سال تشکیل می دهند و با توجه به روند در حال افزایش اتصال به اینترنت با استفاده از تلفن همراه و نیز ضریب نفوذ در حال افزایش تلفن های همراه هوشمند در ایران، استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی و اینترنت در این رده های سنی بسیار افزایش خواهد یافت که تمامی این موارد لزوم انجام مطالعات دقیق و گسترده در خصوص انگیزه ها و مشوق های نوجوانان و جوانان جهت صرف وقت فزاینده در اینترنت را اثبات می کند. زمانی که در میان استفاده کنندگان اینترنت در دنیا بر روی کاربران شبکه های اجتماعی مجازی متمرکز می شویم. آمار و شواهد از سهم بسیار زیاد آنها در میان این استفاده کنندگان حکایت داشته و هر روز بر آمار استفاده از این شبکه های اجتماعی مجازی افزوده می شود (اکبری تبار و اسکندری پور، ۱۳۹۲: ۲۹).

توسعه سامانه های ارتباط همراه و گسترش خدمات ارائه شده به کاربران آن از یک سو و امکانات رایانه ای دستگاه های تلفن همراه از سوی دیگر روز به روز قابلیت های رایانه های همراه را افزایش داده و کارایی آنها را هم به منزله ابزار فردی همه کاره و هم عضوی از یک شبکه اجتماعی که گستره وسیعی از نقش های اجتماعی فرد را تسهیل می کند ارتقا داده است. از همین رو موجب تغییر در شیوه زندگی مردم در نتیجه ظهور تلفن های همراه می شود. این تنها تلفن های همراه

Archive of SID

نیستند که از نیازهای مردم تأثیر می‌پذیرند و بر اساس آن طراحی می‌شوند بلکه زندگی مردم تحت تأثیر این دستگاه‌ها تغییر می‌کند و با شرایط این ابزار تطبیق می‌یابد از طرف دیگر استفاده گسترده از تلفن همراه باعث شده است که سیمای استفاده درست از این ابزار در جامعه کم‌رنگ شود و معضلات فراوانی را در جامعه به دنبال آورد. در کنار استفاده گسترده از تلفن همراه در ایران استفاده از فضای مجازی نیز بسیار زیاد شده است و با وجود آنکه محدودیت‌هایی بر استفاده از این فضا حاکم هست اما تعداد کاربران استفاده از فضای مجازی و توانایی‌های آن گسترش یافته است. می‌توان گفت که فضای مجازی و استفاده از آن به بخشی از زندگی روزمره مردم جهان بویژه قشر جوان جوامع تبدیل شده است و نقشی مؤثر و پررنگ در زندگی آنها ایفا می‌کند که امروزه نمی‌توان تأثیرات آن را نادیده گرفت (عاملی، ۱۳۸۸).

بنابراین گسترش استفاده از اینترنت، فضای مجازی و امکانات حاصل از این تکنولوژی‌ها، بدون فراهم آمدن زیرساخت‌های فرهنگی لازم، می‌تواند چالشی فراروی انتقال ارزش‌ها، باورها و هنجارهای ملی و مذهبی و در یک کلمه «سبک زندگی» به نسل بعد محسوب شود. البته این تکنولوژی، فرصت‌های بسیاری را برای ما فراهم می‌آورد و بسیاری از امور را برایمان تسهیل می‌کند و باید اذعان داشت در دنیای امروزی نمی‌توان از این تکنولوژی چشم‌پوشی کرد لیکن این به معنای بی‌توجهی به ابعاد مختلف این پدیده نیست (بشیر و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۲). پیام‌رسان‌های موبایلی که این روزها به وفور بر روی گوشی‌های تلفن هوشمند قابل استفاده و نصب است، هر کدام علاوه بر محدود مزایایی که دارند همراه با خود انبوهی از مشکلات جدید را وارد جامعه می‌کنند.

نرم‌افزارهای موبایلی به ابزار ایجاد ناهنجاری‌های فرهنگی و رفتاری در جامعه تبدیل شده‌اند. استفاده از این ابزار علاوه بر آنکه موجب کم‌رنگ شدن روابط اجتماعی و عاطفی در جامعه می‌گردد و جوانان را به انزوا و گوشه‌گیری می‌کشاند، باعث می‌شود در سلیقه و نگاه جوانان انحراف ایجاد شده و با بعضی از حرکت‌های انجام شده در این پیام‌رسان‌های موبایلی، اکثریت جوانان کشور دچار یاس و دل‌سردی شوند. این تأثیرات مخرب شامل حال تمام قشر جوان می‌شود و حتی جوانانی که در شهرهای مذهبی‌تر مثل یزد نیز زندگی می‌کنند، با

وجود داشتن خانواده‌های سنتی‌تر و مذهبی‌تر که منجر شده لقب شهر دارالعباده را به همراه قومیت خود همراه داشته باشند، از این قاعده مستثنی نیستند. در نتیجه سوال و مساله اصلی تحقیق حاضر این است که تجربه جوانان شهر یزد در مورد استفاده از پیام‌رسان‌های موبایلی چیست؟

چارچوب مفهومی^۱

با توجه به اینکه در هر پژوهش اهداف جزئی و هدف کلی مورد بررسی قرار می‌گیرد بیان چارچوب مفهومی می‌تواند در بیان مبانی و مفاهیم مرتبط با اهداف، خوانندگان و بهره‌وران از نتایج پژوهش را راهنمایی کند و در فهم و تبیین نتایج کمک شایانی به محقق و خواننده بکند. با در نظر گرفتن تفاوت‌های فلسفی و پارادایمی روش‌های کمی و کیفی در تحقیقات اجتماعی (پتن^۲، ۲۰۰۱)، پژوهش‌های کیفی از چارچوبی مفهومی در مقابل مبانی و چارچوب نظری در روش‌های کمی استفاده می‌کنند. چارچوب مفهومی، مفاهیمی را شامل می‌شود که تمرکز اصلی مطالعه بر آن‌ها استوار است (کرسول^۳، ۲۰۰۷؛ پتن، ۲۰۰۱؛ بلیکی^۴، ۲۰۰۷). بدین ترتیب، پژوهش حاضر از رویکرد تفسیری^۵ در جامعه‌شناسی، به منظور ساخت چارچوب مفهومی بهره خواهد برد. رویکرد تفسیری، بر خلاقیت، فعال بودن، سازندگی، سیالیت واقعیت، قابلیت ساخت معنا و قابلیت ساخت و تغییر محیط توسط انسان و به‌طور کلی، بر انسان کنشگر فعال معنا ساز تمرکز دارد (پتن، ۲۰۰۱؛ کرسول، ۲۰۰۷؛ نیومن^۶، ۲۰۰۷). بدین سان، رویکرد تفسیری در مقابل رویکرد اثبات‌گرایی اجتماعی قرار می‌گیرد که در پی کشف قوانین از پیش موجود جهان اجتماعی است. رویکرد تفسیری، با اصل قراردادن «شرایط»، بر این تصور است که انسان‌ها با توجه به شرایط متفاوت، معناهای متفاوتی را می‌سازند و نمی‌توان مدل عام و فراگیری را از کنش‌های آنان شناسایی کرد؛ مگر بر اساس شرایط، تجربیات منحصر به فرد زندگی افراد و موقعیت‌ها و وضعیت‌های خاص (پتن، ۲۰۰۱؛ نیومن، ۲۰۰۷). به باور لاسکی نیز انسان به دلیل پیچیدگی‌های موجود در جهان هستی قادر به تجربه تمام

1. Conceptual Framework
2. Patton
3. Creswell
4. Blaikie
5. Interpretive approach
6. Neuman

Archive of SID

عیار شرایط یا حالات آنها نیستند و در آن بخشی هم که به طور مستقیم تجربه می کنند به دلیل موجود بودن تجارب شخصی شان تصورات مبتنی بر این تجارب عملی آنها خیلی زیاد نخواهد بود به همین دلیل اغلب افراد شرایط یک مساله اجتماعی را به شکل بلافصل تجربه نمی کنند و آن شرایط بخشی از تجارب زیسته آنها نخواهد بود. بنابراین از نظر لاسکی راه حل کلیدی فهم پیچیدگی های موجود در جهان بشری، زندگی اجتماعی، شرایط و افراد درگیر در این شرایط، استفاده از مقوله بندی ها و سنخ بندی های ذهنی است، سنخ بندی هایی که از نظر اجتماعی و فرهنگی بر ساخته می شوند. با چنین رویکردی، شناخت علمی چگونه حاصل می شود؟

بر همین اساس، می توان اذعان داشت که برخورد افراد در برابر تمام شرایط و نتیجه رفتار آنها همگی امری ست نسبی که عوامل مختلف زیستی، بیولوژیکی، جمعیت شناختی و ... در آن دخیل خواهد بود. همچنین بسته به میزان تجربه و دانش هر فرد بهره وری و نتایج حاصله وی از شرایط و ابزار مورد استفاده در زندگی تفاوت خواهد داشت. به همین دلیل در این پژوهش سعی شده است، مطالعه ای کیفی در مورد تجربه زیسته جوانان یزدی در بستر جامعه ایران، صورت گیرد. در این میان، از نظریه های نظیر جامعه شبکه ای، نظریه مارسل برنت، نظریه های جامعه اطلاعاتی، نظریه کستلز، نظریه رسانه های جدید، نظریه های فرهنگی، دیدگاه شبکه و ... به عنوان راهنمایی برای چارچوب بندی مفهومی پژوهش استفاده شد. بدین معنی که این استفاده و راهنمایی، در تحقیق حاضر همانند پژوهش های کمی در مقام چارچوب نظری نیست، بلکه در مقام راهنمای طراحی چارچوب مفهومی، برای پیکربندی مصاحبه ها، حساسیت نظری^۱ و ... استفاده خواهد شد.

پیشینه

فرامرزیانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی که با روش پیمایش در محیط صورت گرفته بود نشان دادند بین بهره مندی و استفاده از شبکه ای اجتماعی تلگرام و فیس بوک و میزان تفاوت ارزشی بین نسلی رابطه وجود دارد؛ اما در بیشتر موارد، این همگرایی مثبت نیست و منجر به کاهش گرایش نسل جوان به ارزشهای اجتماعی جامعه ایرانی شده است. همچنین بر اساس یافته های تحقیق بین میزان بهره مندی

1. Theoretical Sensitivity

از شبکه اجتماعی فیس‌بوک و تلگرام با ارزش‌های اجتماعی فردگرایی، انتخاب پوشش مدرن و معیارهای ظاهری همسرگزینی در بین هر دو نسل جوان و میانسال رابطه معنادار و مستقیم است اما در ارزش‌های اجتماعی قانون‌گرایی، دین‌گرایی، مسئولیت‌پذیری و معیارهای اخلاقی همسرگزینی و انتخاب پوشش سنتی، رابطه معنادار و معکوس می‌باشد.

مقدم و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش خود که به روش تحلیل محتوا انجام دادند نتیجه گرفتند جذابیت شبکه‌های اجتماعی از یک طرف و سهولت استفاده از آن از طرف دیگر باعث عضویت بیشتر جوانان در آن می‌شود و از آنجا که درون مایه اصلی این مطالعه، تغییر سبک زندگی مبتنی بر شبکه‌های اجتماعی می‌باشد و نیز بر اساس فواید و مضرات شبکه‌های اجتماعی و تاثیر زیاد آن بر سبک زندگی جوانان، تدابیری جهت مدیریت زمان استفاده و نیز فرهنگ‌سازی و آموزش خانواده‌ها ضروری به نظر می‌رسد.

پورا کبران (۱۳۹۵) در پژوهش خود به روش توصیفی - همبستگی نشان داد میزان استفاده از تلفن همراه، اینترنت و ماهواره در بین جوانان تربت حیدریه به طور معنی‌داری بیشتر از متوسط جامعه ایرانی بوده و هم‌چنین میزان استفاده از این وسایل ارتباطی در مردان بیشتر از زنان ($P=0/000$) و در افراد ۲۰ تا ۳۰ ساله بیشتر از سایرین بوده است. هم‌چنین بر اساس نتایج مشخص گردید که نمرات میزان اضطراب در افزایش استفاده از گوشی همراه، نمرات اضطراب و استرس در موارد افزایش استفاده از اینترنت و نمرات افسردگی و استرس در افزایش استفاده از ماهواره به طور معنی‌داری بالاتر بوده است ($P<0/05$). بر اساس نتایج، میزان استفاده از وسایل ارتباطی بالا بوده و افزایش استفاده از این وسایل با نمرات افسردگی، اضطراب و استرس بالاتر در ارتباط است.

نتایج پژوهش سلطانی (۱۳۹۵) که به روش پیمایش انجام گرفت حاکی از آن بود که میان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و کلیه ابعاد مطرح شده در حوزه هویت اجتماعی، بجز هویت ملی و هویت دینی، رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیونی به شیوه گام به گام نیز نشان داد که تنها مؤلفه هویت جهانی، وارد مدل رگرسیونی استفاده دانشجویان از شبکه‌های اجتماعی مجازی شده و این بعد، بیشترین اثر را بر هویت اجتماعی داشته است.

Archive of SID

امیرپور و گریوانی (۱۳۹۴) در مطالعه خود با استفاده از روش کیفی مصاحبه عمیق به این نتیجه رسیدند که با توجه به اینکه عصر حاضر، عصر اطلاعات و ارتباطات مجازی و از بین رفتن محدودیت‌های زمانی و مکانی از طریق شبکه‌های اجتماعی است، شبکه‌های اجتماعی نقش عمده‌ای در تغییر سبک زندگی، نگرش‌ها، عقاید، باورها و هویت جوانان ایفا می‌کنند. هیچ کس نمی‌تواند نقش شبکه‌های اجتماعی و ارتباطات مجازی بر سبک زندگی جوانان را نادیده بگیرد. به نظر می‌رسد آگاهی دادن به جوانان و اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی و همچنین نظارت کارشناسانه بر شبکه‌های اجتماعی می‌تواند دو پیشنهاد اساسی برای سیاست‌گذاران حوزه مجازی باشند تا از جهتی بتوان با استفاده از امکانات و فرصت‌های ایجاد شده در رسانه اجتماعی، شرایط تقویت و گسترش سبک زندگی سالم و بدون تنش را برای جوانان مهیا کرد و از سوی دیگر تهدیدهای آن نیز با فرهنگ‌سازی در امان ماند و به فرصت تبدیل گردد.

نصیری اقدام (۱۳۹۴) در پژوهشی کیفی و با شیوه مصاحبه سازمان‌یافته، چنین نتیجه می‌گیرد که افرادی که از شبکه‌های اجتماعی استفاده‌ای اعتیادگونه دارند نسبت به افراد عادی احساسات منفی بیشتری از جمله افسردگی را تجربه می‌کنند. افرادی که قبلاً سابقه ابتلا به این نوع افسردگی را داشته‌اند بیش از دیگران در معرض خطر هستند.

سیف‌اللهی و شاطری (۱۳۹۴) در پژوهشی با روش پیمایشی توصیفی نشان دادند تغییر رفتار کاربران در زمینه‌های فردی، عاطفی، خانوادگی و اجتماعی با تأثیرپذیری از میزان و نوع استفاده از شبکه‌های اجتماعی می‌باشد، همچنین نوع فعالیتی که کاربران در این فضا دارند، بر ایجاد تفاهم ارتباطی نقش دارد، یعنی کاربران با استفاده از زبان و مفاهیم مشترک به گفتگو در این فضا پرداخته و مقاصد ارتباطی را دنبال می‌کنند. در این پژوهش فرضیه نقش افزایش مهارت کاربران، از فرضیه ویژگی‌های فردی و اجتماعی، نقش تحصیلات در تغییر رفتار تأیید شدند. در نهایت با توجه به نتایج به دست آمده، راهکارهایی مانند: تغییر رویکرد برنامه‌ریزان و مسؤولین کشور نسبت به این فضا و برداشتن محدودیت استفاده از شبکه‌های اجتماعی نوین، حذف نگاه منفی آنها در مورد کاربران این شبکه‌ها، راه‌اندازی سایت‌های بومی مشابه فیس‌بوک در ایران با همان جذابیت‌ها و قابلیت‌ها، آموزش‌های عمومی به جوانان

۹۵

و خانواده‌های آنان و ... ارائه شده است.

قلی زاده (۱۳۹۴) در پژوهش خود با روش پیمایشی نشان داد که بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و سلامت اجتماعی دانشجویان دختر ارتباط معنادار وجود دارد. بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و پذیرش اجتماعی، مشارکت اجتماعی و شکوفایی اجتماعی رابطه معنادار و مستقیم وجود دارد و با افزایش میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، سطح پذیرش اجتماعی، مشارکت اجتماعی دارای رابطه معنادار نمی‌باشد.

نتایج پژوهش کمی مجردی و همکاران (۱۳۹۳) نشان داد استفاده از این شبکه‌ها بین دانشجویان رواج فراوانی یافته است. ۸۲ درصد از افراد، فضای اخلاقی این شبکه‌ها را ناسالم ارزیابی کرده‌اند؛ ۷۵ درصد اظهار کرده‌اند که میزان استفاده آنها از هویت اصلی خود کم است و حدود ۹۴ درصد کاربران به هویت سایر اعضا اعتماد ندارند؛ در ادامه بررسی نتایج این پژوهش نشان داد که هویت اشخاص در این شبکه‌ها همچنان مبهم بوده و فضای اخلاقی حاکم بر آن به گونه‌ای است که برای نسل جوان سالم نمی‌باشد.

خسروی و خسروی (۱۳۹۳) در پژوهشی که به روش ترکیبی بود نشان دادند رسانه‌های اجتماعی مجازی به سمت امحای پیوندهای درون گروهی خانواده در حال حرکتند. این شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان یک هم‌نشین بد در خانواده‌ها جای باز کرده‌اند در نتیجه استفاده از این شبکه‌های اجتماعی مجازی توسط اعضای خانواده مخصوصاً نوجوانان و جوانان میزان سرمایه اجتماعی درون گروهی را به شدت کاهش داده است، میزان اعتماد خانوادگی، مشارکت خانوادگی و قابلیت ارتباط پذیری بین اعضای خانواده‌ها کاهش محسوسی را نشان می‌دهد. به طوری که بین مولفه‌های سرمایه اجتماعی درون گروهی با میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه منفی و معناداری دیده می‌شود.

سیدیکو و سینگ (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی تأثیرات مثبت و منفی شبکه‌های اجتماعی در بین جوانان و بزرگ‌ترها پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش پیمایشی آنها نشان داد؛ میزان استفاده جوانان ۱۸ تا ۲۹ سال از شبکه‌های اجتماعی بسیار بالاتر از استفاده گروه‌های سنی دیگر است. زنان بیشتر از مردان از شبکه‌های اجتماعی و اینترنتی استفاده می‌کنند. و تأثیرپذیری از شبکه‌های مجازی با سن و

جنسیت دارای رابطه معنادار است.

بررسی یافته‌های پژوهش میدانی پارواتی و سوچیترا (۲۰۱۵) نشان داد شرکت در چت و عضویت در انواع شبکه‌های اجتماعی با از دست دادن تمرکز و بروز اختلالات روانی و کم‌حوصلگی در ارتباطات چهره به چهره رابطه مستقیم و معنی‌داری دارد. همچنین شکسته شدن حریم خصوصی در چنین فضاهایی با افزایش بی‌اعتمادی و کم‌رنگ شدن روابط جوانان با خانواده‌هایشان دارای رابطه معنی‌دار بوده است. نتایج پژوهش راجیو و جوییلای (۲۰۱۵) که به روش پیمایش کمی صورت گرفت حاکی از آن بود که، وجود برنامه‌ها و کانال‌های حساس و مداخله‌گر در شبکه‌های اجتماعی مجازی دارای تاثیرات بالایی بر شکل‌گیری رفتار و منش جوانان دارد و تاثیرات منفی رسانه‌های موجود در تلفن همراه در امر توسعه نیز چشم‌گیر و قابل توجه است.

باتیکی و همکارانش (۲۰۱۵) در پژوهش خود به بررسی تاثیر تلفن همراه و قابلیت‌های مجازی آن در یادگیری نوجوانان با روشی ترکیبی پرداختند. نتایج این پژوهش حاکی از ارتباط مستقیم بین استفاده از تلفن همراه، دیدن کلیپ و تصاویر مجازی و قدرت یادگیری بالا بوده است. همچنین نوجوانانی که دارای تلفن همراه هستند از قدرت اظهار نظر بالاتری برخوردارند. همچنین نتایج نشان داد، استفاده از موبایل و فناوری‌های مجازی در جهت آموزش و یادگیری دروس کمیت و کیفیت نمرات پایان سال نوجوانان را بالاتر برده است.

نامهو و همکاران (۲۰۱۵)، به بررسی جوامع اطلاعاتی شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه در کشور کره جنوبی پرداختند. نتایج نشان داد وابستگی به شبکه‌های اجتماعی تأثیر بسیار زیادی بر هویت می‌گذارد و آنها را با بحران بی‌هویتی روبه‌رو می‌کند.

الاسیری و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی مربوط به استفاده و تاثیر شبکه‌های اجتماعی که به صورت توصیفی بود اذعان داشتند که گستردگی و قابلیت‌های بالای فناوری‌های جدید و شبکه‌های مجازی کاربران را به برقراری ارتباط و توسعه روابط قادر ساخته است. نتایج پژوهش آنها نشان داد تاثیر استفاده از فناوری‌ها و شبکه‌های اجتماعی بر روی معاشرت، تمرکز و ارتباطات اجتماعی بسیار قوی و معنی‌دار بوده است.

کاناگاوال و ولایونتام (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای تطبیقی به بررسی تاثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی بر جوانان در دو کشور هند و هلند پرداختند. یافته‌های پژوهش آنها نشان می‌دهد که دانش آموزان هندی زمان بیشتری صرف استفاده از این سایت‌ها می‌نمایند، اما دانش آموزان هلندی به صورت فعال‌تری در این سایت‌ها حضور دارند. همچنین این پژوهش نشان می‌دهد که تعامل‌های مجازی که در این سایت‌های اتفاق می‌افتد، مکمل تعاملات زندگی واقعی است.

فان چن (۲۰۰۸) نیز در پژوهشی به بررسی اعتیاد جوانان به شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه پرداخت و به این نتیجه رسید که اعتیاد به تلفن همراه در جوانان شامل ابعاد حواس پرتی، عدم تحمل و کناره‌گیری است. روش این پژوهش همبستگی بود و نشان داد که بین اعتیاد به این شبکه‌ها و افسردگی رابطه معناداری وجود دارد.

نتیجه تحقیق بوید (۲۰۰۷) نیز مشخص می‌کند که جنسیت، بر مشارکت کاربران در شبکه‌های اجتماعی اینترنتی تأثیر می‌گذارد. پسران جوان نسبت به دختران جوان تمایل بیشتری به فعالیت در شبکه‌ها دارند اما دختران با سن بالاتر نسبت به پسران با سن بالاتر، فعالیت بیشتری در شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند. همچنین پسران با سن بالاتر دو برابر بیشتر از دختران همسال خود برای تعامل با جنس مخالف در شبکه‌ها حضور می‌یابند و کمتر علاقه‌مند به ملاقات افراد جدید هستند و دختران بیشتر از پسران همسال خود علاقه‌مند به استفاده از این شبکه‌ها برای ارتباط با دوستان خود هستند.

روش‌شناسی

روش‌شناسی تحقیق حاضر، براساس پارادایم تفسیری، پیکربندی شده است. در این مسیر، پژوهش حاضر روش‌شناسی کیفی را برمی‌گزیند. در این میان، بر اساس پاسخ‌گویی به سؤالات و اهداف تحقیق، استراتژی نظریه‌زمینه‌ای در طراحی روش‌شناسی تحقیق استفاده شد. نظریه‌زمینه‌ای توسط گلیرز و اشتراوس^۱ (۱۹۶۷) مطرح شد. این روش‌شناسی از این نظر اهمیت دارد که از یک سو به نظریه‌سازی و از سوی دیگر به ایجاد ظرفی برای تحلیل داده‌های کیفی منجر می‌شود. این روش در پی دستیابی به میزان بیشتری از توصیف، به دنبال تولید یا کشف نظریه

1. Glaser & Strauss

Archive of SID

است. محقق نظریه زمینه‌ای، به دنبال توسعه نظریه در بررسی و مطالعه کسانی است که در فرایند کنش یا تعامل مشترکی درگیرند. در واقع، نظریه تولیدشده در این روش، از خارج بر تحقیق تحمیل نمی‌شود، بلکه تولید شده و متکی بر داده‌های اخذشده از مشارکت کنندگان است که فرایندی را تجربه کرده‌اند. در این مسیر، دو رویکرد اصلی در نظریه زمینه‌ای وجود دارد که عبارت است از: رویکرد عینی‌گرایی^۱ اشتراس و کوربین^۲ و رویکرد سازنده‌گرایی^۳ چارمز^۴ (ایمان، ۱۳۹۱: ۷۱). در پژوهش حاضر، از رویکرد عینی‌گرایی اشتراوس و کوربین (۱۳۹۰) استفاده شده است.

نمونه‌گیری پژوهش حاضر، بر اساس نمونه‌گیری هدفمند^۵ است. در این مسیر، سعی شده است از میان جوانان شهر یزد، جوانانی که بیشترین ارتباط، تعامل و استفاده از شبکه‌های اجتماعی دارند، انتخاب شوند. همچنین، فرایند جمع‌آوری داده‌ها با استفاده از تکنیک مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌عمیق، تا رسیدن به اشباع نظری بر اساس نمونه‌گیری نظری^۶ ادامه یافت و در این مسیر، با ۳۲ نفر از مشارکت کنندگان مصاحبه‌هایی انجام شد. در مجموع، بیشینه و کمینه مصاحبه‌ها بین ۴۸ دقیقه تا ۸۵ دقیقه متغیر بود که بالغ بر ۳۸ ساعت شد. به‌طور میانگین نیز مصاحبه‌ها با هر مشارکت کننده، ۶۰ دقیقه به طول انجامید. سپس، مصاحبه‌ها به متن تبدیل شد. شایان ذکر است که فرایند جمع‌آوری داده‌ها، همراه با تحلیل داده‌ها به پیش رفت. در فرایند تحلیل داده‌ها، از تحلیل خط به خط^۷ برای کدگذاری باز^۸ استفاده شد و همراه با توسعه مفاهیم و مقوله‌ها، از کدگذاری محوری^۹ و گزینشی^{۱۰} استفاده شد. کسب وثوق و اعتماد از مشاهدات، تفسیرها، تحلیل‌ها و... در واقع، ارزیابی اعتبار تحقیق است و این فرایند را برساخت اجتماعی دانش نیز می‌نامند (فلیک، ۱۳۹۱: ۴۱۶). اما فرایند ارزیابی اعتبار یا اعتباربخشی به داده‌ها و نتایج تحقیق کیفی،

1. Objectivist
2. Strauss and Corbin
3. Constructivist
4. Charmaz
5. Purposive Sampling
6. Theoretical Sampling
7. Line by Line
8. Open Coding
9. Axial Coding
10. Selective Coding

رویه‌ای متفاوت از رویه‌های تحقیق کمی دارد. به گونه‌ای که محققان گوناگون، رویه‌ها و روش‌های مختلفی را برای اعتباربخشی به داده‌ها پیشنهاد می‌کنند. در این میان، حتی محققان سعی می‌کنند که از واژه‌هایی کیفی‌تر و متفاوت‌تر از واژه‌های مطرح شده در تحقیق‌های کمی استفاده کنند. در این مسیر، کرسول و میلر (۲۰۰۲) سعی کرده‌اند این رویه‌های گوناگون را در هشت دسته جای دهند. آن‌ها پیشنهاد می‌کنند که یک محقق کیفی حداقل باید دو معیار از این هشت معیار را رعایت کند تا تحقیق وی قابل اعتماد باشد (کرسول، ۱۳۹۱: ۲۱۵-۲۱۲). این استراتژی‌ها شامل موارد زیر می‌شوند: ۱. مشارکت طولانی^۱ و مشاهده مداوم در میدان تحقیق؛ ۲. مثلث‌بندی؛ ۳^۲. بررسی همکاران؛ ۴^۳. تحلیل موردی متناقض؛ ۴. تشریح کلیشه‌های ذهنی و پیش‌داوری‌های محقق؛ ۶. تأیید مشارکت‌کنندگان؛ ۵. توصیف غنی؛ ۸. ممیزی خارجی^۶. پژوهش حاضر سعی نموده است از هشت مورد، شش مورد از استراتژی‌های اعتباربخشی را کسب نماید. محقق همچنین، نتایج تحقیق خود را به ۵ نفر از اساتید دانشگاه که آن‌ها نیز تجربه کار میدانی و تحقیقاتی به شیوه کیفی داشته‌اند، ارائه کرده و از آن‌ها در رابطه با اعتباربخشی داده‌هایش سؤال پرسیده است. در فرایند این مسئله، تعدادی از مقوله‌ها و مفاهیم، بازبینی شد.

در این مسیر، محقق همچنین از تأیید مشارکت‌کنندگان نیز استفاده کرده است. وی نتایج تحقیق حاضر را به چهار نفر (دو نفر مشارکت‌کننده اصلی و دو نفر جوان یزدی که فعال در این حوزه بودند اما در مصاحبه‌های تحقیق شرکت نکرده بودند، ارائه کرد)؛ شامل دو مرد و دو زن و با استفاده از استراتژی تأیید مشارکت‌کنندگان، به تحقیق خود اعتبار بخشیده است. علاوه بر این، محقق در قسمت بعدی، در مرحله بازاندیشی به این مسئله اشاره کرده است و کلیشه‌های قالبی خود را در پیش و در هنگام اجرای تحقیق نشان داده است. به این ترتیب، محقق توانسته است پیش‌داوری‌های خود را تا حد ممکن کنار بگذارد و بتواند داده‌های خود

1. Prolonged Engagement
2. Triangulation
3. Peer Review
4. Negative Case Analysis
5. Member Checking
6. External Audit

Archive of SID

را اعتباربخشی کند. در نهایت، محقق همه توان خود را برای بررسی دقیق، غنی و با جزئیات تمام انجام داده است. در واقع، همچنان که در کل تحقیق ارائه شده است، محقق سعی نموده است همه مفاهیم، مقولات و... تحقیق را با غنای فراوان و شواهد گسترده از متن سخنان مشارکت کنندگان بررسی و تحلیل و تفسیر کند و بدین طریق بر غنای اثر بیفزاید.

یافته های تحقیق

پژوهش حاضر، فرایندی را شامل می شود که در آن، جوانان شهر یزد نظر و نحوه استفاده خود را در خصوص پیام رسان های موبایلی ابراز داشته اند. مشخصات این افراد به شرح ذیل است:

باتوجه به اطلاعات موجود در مجموع ۵۹/۴ درصد از پاسخگویان تحقیق را مردان و ۴۰/۶ درصد را زنان تشکیل دادند. در بین آنها ۶/۳ درصد دارای تحصیلاتی در حد ابتدایی، ۶/۳ درصد دارای سیکل، ۲۱/۹ درصد دارای تحصیلاتی در حد دوره دبیرستان بودند. همچنین ۱۲/۵ درصد دارای تحصیلات دیپلم، ۱۵/۶ فوق دیپلم، ۲۵/۰ درصد لیسانس، ۳/۱ درصد فوق لیسانس و نهایتاً ۳/۱ درصد نیز دانشجوی دکتری بودند. حداقل و حداکثر سن پاسخگویان تحقیق به ترتیب ۱۵ و ۲۹ سال بوده است. میانگین سن آنها ۲۳/۰۶ سال با انحراف معیار ۴/۷۳۱ بوده است.

در این فرایند سعی شده است نظر و تجربه ای که مصاحبه شونده ها در رابطه با استفاده از شبکه های اجتماعی موبایلی دارند، بررسی شود. بدین طریق، محقق تلاش کرده است تا فضای بینذهنی مصاحبه شونده ها را از این فرایند، در قالب یک مقوله هسته نهایی بیان کند. در این مسیر، با بررسی دقیق متن مصاحبه های تحقیق، گزاره های اصلی، مفاهیم، مقوله های فرعی، مقوله های اصلی و در نهایت مقوله هسته، در فرایندی طولانی، دقیق، جزئی و مفهومی، ارائه شد. در نتیجه، این مقوله از ۱۱ مقوله اصلی، ۳۷ مقوله فرعی و ۹۴ مقوله برساخته شده است.

مفاهیم	مقوله‌های فرعی	مقوله‌های اصلی	مقوله هسته
عضویت در تلگرام، عضویت در اینستاگرام، عضویت در واتساپ، عضویت در لاین، عضویت در تانگو، عضویت چندگانه	ابزار عضویت	عضویت مجازی	دو الیتنه باز آندیشانه در فضای مجازی
عضویت گروه‌های ورزشی، عضویت گروه دوستان، عضویت گروه‌های خانوادگی، عضویت گروه‌های هنری، عضویت گروه‌های علمی، عضویت گروه‌های سیاسی	عضویت در گروه‌های تخصصی		
نحوه عضویت در شبکه‌ها	نحوه عضویت در شبکه‌ها		
تفنن و سرگرمی، مبادله موزیک، مبادله کلیپ و GIF	تفریح و سرگرمی	کارکردهای فضای مجازی	
استفاده آموزشی و پژوهشی	کارکرد علمی		
استفاده تجاری، کاربرد تبلیغاتی	کارکرد تجاری		
کارکرد خبری، کارکرد اطلاع‌رسانی	آگاهی بخشی		
گفتمان‌سازی، شایعه‌پراکنی، کمپین‌های حمایتی	جریان‌سازی		
استفاده صحیح از استیکر، بی‌اطلاعی از قوانین، سطح آگاهی، حضور آگاهانه	حقوق شهروندی مجازی	مهارت‌های کاربر	
آموزش خانواده‌ها، نهادهای آموزشی، آموزش تخصصی، پیش‌نیازهای تکنولوژیک	سواد رسانه‌ای		
نداشتن مهارت در تنظیمات، داشتن مهارت در تنظیمات	دانش تکنولوژیکی		
نگاه مثبت، استفاده صحیح، حذف سانسور	نگاه مثبت به فضای مجازی	نگاه خوشبینانه به فضای مجازی	
تسهیل و تسریع ارتباطات راه دور	کاهش فاصله‌ها		
بهبود فضای کسب و کار	توسعه شغلی		
تسهیل در تبادل اطلاعات	سهولت مبادله اطلاعات		
یادآوری خاطرات، خلوت با خود	پیامدهای روانی مثبت		

دو البته باز اندیشانه در فضای مجازی		
احساسات بد	احساس بد نسبت به شبکه‌ها	نگاه بدبینانه به فضای مجازی
ارتباط ناقص	سوء تفاهم	
تأثیرات روانی منفی	پرخاشگری، افسردگی، انزوا	
مشغولیت افراطی	اعتیاد به رسانه، اتلاف وقت، سیری ناپذیری	
پروبلماتیک امنیت	عضویت ناخواسته، ناامنی در فضای مجازی، شایعه پراکنی، برچسب‌های سیاسی	
محافظة کاری	ترس از آبروریزی	فرهنگ سنتی و فضای مجازی
خانواده سنتی	خانواده مردسالار	
فرهنگ خاص گروه‌های مجازی یزدی	محتوای گروه یزدی‌ها فرهنگ خاص گروه‌های مجازی یزدی	
صرفه اقتصادی	صرفه اقتصادی	
محدودیت‌گریزی جوانان	وضعیت دختران، محدودیت فرزندان، لبح بازی	
تغییرات فرهنگی	تبادل فرهنگی، تغییر در ادبیات، روابط موزائیکی، تجارت احساسات، لایک‌های احساسی و کورکورانه	
اعتماد	اعتماد به منابع، اعتماد به دوستان، اعتماد به شبکه‌های داخلی، اعتماد به شبکه‌های دارای عضویت بالا، اعتماد به عضویت همسر، اعتماد افراد خانواده به هم	
بی اعتمادی	اعتماد بی جا	

دو الینه باز اندیشانه در فضای مجازی	گسترش زمینه روابط نامتعارف	ابتدال مجازی	ترویج ابتدال، سکس چت، ازدواج اینترنتی، ایجاد علاقه و دوستی، ارتباط با جنس مخالف، روابط فرازناشویی، ولنگاری جنسی
		آسیب های رابطه ای	ابراز احساسات کاذب، اختلال در ارتباط
	سلب امنیت پایدار	انتقام جویی	انتقام جویی، کینه توزی
	هویت سیال	نمایش هویت	هویت واقعی، هویت جعلی
		جعل هویت	مزاحم گمنام
	آسیب های فراگیر	تکانش خانواده	خوف خیانت، نقض حریم،
	سبک زندگی بازاندیشانه (سیال)	شبهه افکنی	شبهات دینی، شبهات سیاسی، تغییر ارزش ها
		ابراز احساسات	بازنمایی موقعیت، آرامش، ابراز وجود

۱- عضویت مجازی

در این تحقیق از مشارکت کنندگان در خصوص عضویت در شبکه های اجتماعی سؤالاتی صورت گرفت. با بررسی های صورت گرفته در این تحقیق مشخص گردید که جوانان شهر یزد بیشتر در گروه و کانال های تلگرامی، اینستاگرام، واتساپ و تعداد کمی نیز در لاین و تانگو عضویت دارند، آنها بیشتر علاقمند به تلگرام و در مرحله بعد اینستاگرام هستند. در خصوص فعالیت در گروه ها نیز اغلب آنها برای تفریح و سرگرمی در این شبکه ها عضو بوده و بیشترین عضویت آنها در گروه های ورزشی، دوستان، خانواده، هنری، علمی و سیاسی است. این افراد به شیوه های مختلفی از جمله از طریق دوستان، همکاران، اعضای خانواده، فروشندگان موبایل و... در این گروه ها عضو شده اند:

Archive of SID

«رفتم تو تلگرام چون بیشتر افراد اونجا عضووند. بالاترین گروهی که عضوم، کانال خبر ویژه در تلگرامه که یک میلیون و چهارصد هزار نفر عضو داره و ماهیانه ۱۵۰ میلیون هم درآمد از طریق تبلیغات کسب می کنه» «یه چیزای توی اینستاگرام هست که توی فضای عادی و عامیانه اینترنت هم نیست. به همین خاطر عضوش شدم» «واتس اپ، تلگرام، اینستاگرام و لاین استفاده می کنم» «وقتی موبایل می خریدم از فروشنده خواستم مرا عضو کند»

مشارکت کنندگان در این پژوهش به صورت مختلفی به عضویت در رسانه های اجتماعی درآمده اند. عده معدودی که با این ابزار ارتباط داشته و از مهارت های کافی برخوردار بوده اند؛ راسا در این گروه ها عضو شده اند ولیکن اغلب افراد به طرق دیگر مخصوصا از طریق دوستان یا همکاران عضو این رسانه ها شده و حتی زمانی که اقدام به خرید گوشی هوشمند نموده اند از فروشنده درخواست عضویت داشته اند.

۲- کارکردهای فضای مجازی

همچنان که بیان شد، مشارکت کنندگان تحقیق به شیوه های مختلف به عضویت پیام رسان های موبایلی درآمده و در این رابطه معتقدند که این رسانه ها، کارکردهای مختلفی دارد که از جمله این کارکردها می توان به کارکردهای علمی، تفریح و سرگرمی، تجاری، آگاهی بخشی و همچنین کارکرد جریان سازی اشاره نمود. اگر چه اغلب آنها بیان نمودند که در این شبکه ها مطالب مفیدی عایدشان نمی شود و حتی مشکلاتی هم برایشان ایجاد می کند ولی به خاطر جذابیت های آن نمی توانند از آن استفاده نکنند.

در ذیل به نظر برخی از مشارکت کنندگان در خصوص کارکردهای فضای مجازی اشاره می گردد:

«اگر چه در این شبکه ها خیلی چیز مفیدی عاید انسان نمی شود ولیکن از این شبکه ها برای افزایش آگاهی های خودم استفاده می کنم، امروزه خیلی از محتواها از طریق این شبکه ها ارسال میشه به نحوی که این شبکه های اجتماعی جایگزین ایمیل شده اند.» «من بیشتر تو گروه های موزیک هستم. معمولا جک بارگذاری می کنم و از خواندن

جک لذت می برم. شبکه های مجازی برای وقت گذرانی خوبه» «برای تجارت از این فضا استفاده میکنم، بعنوان مثال، عکس جنس مورد نظر مثل کیف، گلیم و.. میگیرم و برای مشتریام می فرستم تا بتوانند انتخاب کنند. بعضی وقت ها برای خرید چیزی از آن عکس می گیریم و برای دوستانی که خبره هستند به منظور مشورت گرفتن می فرستم.» «از اخبار سراسر جهان به صورت آنلاین باخبر میشم. اخبار و اطلاعات را از کانال های مختلف دریافت می کنم.» شایعاتی که در این فضا منتشر می گردد به راحتی بر افکار عمومی اثر می گذارد، باتوجه به امکانات این شبکه ها و اینکه می توان فیلم و عکس و صوت را منتشر نمود به راحتی می توان پیرامون موضوعات مختلف بحث و جریان سازی کرد.»

۳- مهارت های کاربر

برخی از مشارکت کنندگان به طیفی از مهارت های لازم جهت عضویت در این فضای مجازی اشاره کردند که از جمله، می توان به مهارت سواد رسانه ای، دانش تکنولوژیک و آگاهی از حقوق شهروند مجازی اشاره نمود. مهارت هایی که دارا بودن آن افراد را در استفاده از فرصت های فضای مجازی کمک نموده و در برابر آسیب ها و تهدیدات آن، کاربر را مصونیت می بخشد و عدم وجود آن در بسیاری از مواقع موجب بروز آسیب هایی می گردد که در برخی از مواقع جبران ناپذیر است. اغلب آنها از تنظیمات تلفن همراه و نحوه پیشگیری از هک شدن و چگونگی درز اطلاعات بی خبر بودند و معتقد بودند که باید از طریق رسانه ها، به کاربران آموزش داد تا از آسیب های آن جلوگیری گردد. عده ای اظهار نمودند که اطلاع از قوانین و جرایم رایانه ای ضروری است ولی کمتر فردی از این افراد با قوانین و جرایم رایانه ای آشنایی داشت. تعداد زیادی از مشارکت کنندگان معتقد بودند که لازم است نحوه استفاده از این شبکه ها آموزش داده شود. برای مثال می توان به موارد زیر استناد نمود:

«افراد نمی دانند ممکن است افراد غریبه با هویت یکی از دوستان به عکس های بارگذاری شده آنها دسترسی پیدا کند و حتی ممکنه رابطه دوستانه شان بهم خورده و این عکس ها مایه دردسر برایشون بشه»
«هیچ چیز در خصوص جرایم رایانه ای و غیره نمی دانم، بهتره قوانین و

Archive of SID

شگردهای مجرمانه آموزش داده بشه و افراد از این آگاهی‌ها برخوردار بشن، توصیه‌های پلیس فتا باید جدی گرفته بشه» «دوستام تنظیمات گوشی‌ام رو انجام میدن و من خودم بلد نیستم، این تنظیمات رو انجام بدم، اصلا نمی‌تونم بفهمم هک شده‌ام یا خیر» «گاهی از استیکر استفاده می‌کنم، بیشتر از استیکر گل، سیاسی، مذهبی استفاده می‌کنم، بعضی استیکرها جابجا ارسال میشه و پیام به درستی منتقل نمیشه.»

۴- نگاه خوشبینانه به فضای مجازی

نکته‌ای که در خصوص کاربران شبکه‌های اجتماعی و به طور کلی فناوری‌های اجتماعی باید مدنظر داشت این است که این کاربران به یک اندازه و با یک هدف در این شبکه‌های اجتماعی فعالیت و مشارکت ندارند و بر اساس سناریوی متفاوت هر کدام از این شبکه‌ها و میزان جذابیت موضوع فعالیت و محیط آنها، افراد مختلف میزان متفاوتی از مشارکت را در آنها نشان می‌دهند. بنابراین هنگامی که در خصوص شبکه‌های اجتماعی و کاربران آنها تحقیق و مطالعه و یا تصمیم‌گیری اجرایی می‌کنیم باید به نکته مهمی چون مهارت‌های کاربر در استفاده از شبکه‌های مجازی توجه اساسی نمود. این مهارت‌ها در ایجاد نگاه و نگرش به شبکه‌ها بسیار مهم هستند. افراد در این زمینه دارای نگرش‌های مختلفی هستند. شکل‌گیری نگرش، متاثر از عوامل مختلفی است. برخی از آنها قبل از ورود به این شبکه‌ها و با توجه به فضای عمومی جامعه و نیز متاثر از فرهنگ سنتی یزد دارای پیش‌زمینه ذهنی مثبت یا منفی در این خصوص بوده‌اند. اگر چه حتی آنهایی که دارای ذهنیت منفی بوده‌اند به خاطر موضوعات مختلف از جمله تنوع و فرصت‌های موجود این فناوری، در وضعیت دودلی بوده‌اند ولیکن نهایتاً به عضویت این رسانه‌های اجتماعی درآمده‌اند. برخی نیز وقتی در این فضا قرار گرفته‌اند نگرش‌شان شکل گرفته است. نگرش‌ها بیشتر طیفی است به این معنی که بیشتر افراد در عین حالی که به فرصت بودن این فناوری اعتقاد دارند؛ از تهدیدات آن نیز واهمه دارند. این موضوع باعث ایجاد یک دوآلیته باز اندیشانه در اعتماد و بی‌اعتمادی افراد شده است. چگونه می‌توان به این رسانه‌های اجتماعی اعتماد نمود در حالی که می‌بینند چه مشکلاتی برای افراد به خاطر استفاده از این رسانه‌های اجتماعی بوجود آمده است؟ و در عین حال چگونه افراد

از این رسانه‌های اجتماعی در راستای پیش برد اهداف خویش استفاده نموده و از آن منتفع می‌گردند؟ در هر صورت این نگرش دو سویه مثبت و منفی در استفاده از این فناوری تقریباً در بین مشارکت کنندگان غالب است. نگاه مثبت افراد به پیام رسان‌های اجتماعی موبایلی به خاطر فرصت‌هایی است که این شبکه‌ها در اختیار آنها می‌گذارد. کاهش فاصله‌ها، توسعه شغلی، سهولت مبادله اطلاعات و پیامدهای روانی مثبت از جمله مهمترین این مزیت‌هاست که مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره نموده‌اند. برای مثال، مریم این گونه می‌گوید:

«محدود کردن و فیلتر کردن این رسانه‌های اجتماعی ممکن نیست. با فیلتر یک شبکه، یکی کانال جدید ایجاد میشه، اگر درست از این رسانه‌های اجتماعی استفاده بشه می‌تونه کمک کننده باشه» «دوستان قدیمی و حتی دوستان دوران کودکی رو گرد هم جمع میکنه، من تو تلگرام تونستم خیلی از دوستان دوران دبستانم رو پیدا کنم و حالا هم با هم قرار میداریم و تو پارک یا منزل همدیگه با هم می‌نشینیم. اگه این ابزار نبود شاید خیلی هامون دیگه از هم هیچ خبری نداشتیم»
ابوالفضل در رابطه با مزیت‌های استفاده از این ابزار این گونه بیان می‌کند:
«عکس و فیلم و فایل GIF به راحتی و با سرعت زیاد دانلود میشه و ما راحت می‌تونیم این اطلاعات رو رد و بدل کنیم»
حمیدرضا نیز چنین می‌گوید:

«شبکه‌های اجتماعی توسعه و پیشرفت کسب و کار را باعث میشه، خیلی‌ها امروزه از این طریق امرار معاش می‌کنن» «انسان بعضی وقت‌ها نیاز به خلوت داره و این شبکه‌ها، فضای خوبی رو برای خلوت با خود فراهم میکنن»

۵- نگاه بدبینانه به شبکه‌های اجتماعی

همچنان که در مورد مقوله چهارم توضیح داده شد، موضوعات مختلفی در ایجاد نگرش افراد به شبکه‌های اجتماعی نقش دارند. بروز جرایم در فضای مجازی و افزایش بیش از پیش آسیب‌های اجتماعی؛ در ایجاد نگرش منفی به این شبکه‌ها موثرند. موضوع مهم دیگری که باعث بدبینی به شبکه‌های مجازی می‌گردد عدم مهارت کاربران در استفاده از این فناوری است. کسانی که دارای مهارت‌های کافی

Archive of SID

در استفاده از این ابزار هستند، تا حدودی نگاه مثبتی به این شبکه‌ها دارند ولی افرادی که مهارتی در این زمینه ندارند و شاهد آسیب‌های روزافزون این فناوری هستند به این ابزار با دید بدبینانه می‌نگرند. مثلاً امیرعلی به تأثیرات روانی منفی این شبکه‌ها اعتقاد دارد و می‌گوید: «عکس، فیلم و استیکرهای ناجور، روی آدم اثر بد می‌گذارد و باعث کج خلقی و پرخاشگری میشه.» برخی نیز آنقدر مشغول این فضا می‌شوند که خودشان از این کار خسته گردیده‌اند، بطوری که زندگی خانوادگی‌شان دچار آسیب گردیده و روابط‌شان با اعضای خانواده مختل گردیده است. مریم در این رابطه می‌گوید: «ای کاش این فناوری اصلاً وجود نداشت» یا «کاش می‌شد یک هفته رفت جایی که نت آنتن ندهد»؛ ولی در عین حال به خاطر برخی از جذابیت‌ها، نمی‌توانند از آن دل بکنند و این موضوع آنها را در وضعیت دودلی قرار داده است بطوری که ضمن آگاهی از مضرات این فناوری و آسیب‌هایی که به خاطر آن متحمل می‌شوند و تأثیرات منفی‌ای که در زندگی‌شان شاهد آن هستند، باز هم قادر به ترک آن نیستند. ایجاد سوء تفاهم بین زوجین، تأثیرات روانی منفی، مشغولیت افراطی و برچسب‌های سیاسی از جمله مهمترین مواردی است که مصاحبه‌شوندگان در این پژوهش به آن اشاره نموده‌اند. برای مثال، ماندانا این‌گونه می‌گوید:

«اوایل که عضو این شبکه‌ها شدم احساس خوبی داشتم به خاطر اینکه از حال دوستان قدیمی‌ام باخبر می‌شدم ولی الان کمتر احساس خوبی دارم، چون برخی مسائل در شبکه‌ها بد برداشت می‌شود و باعث سوء تفاهم می‌شود و خیلی از اختلافات بین زوجین که موجب درگیری هم میشه از این بابت»

مجید که دانشجوی دکتری است معتقد به اثرات منفی سیاسی این شبکه‌هاست. وی می‌گوید:

«اگر کسی رو فالو کنی ممکنه برچسب سیاسی بخوری مثلاً کیارستمی و... و من دوست ندارم با لایک گذاشتن برای یه مطلب، برچسب سیاسی بخورم. بعضی وقت‌ها هم می‌بینی که یکی، تو رو تو گروه‌های سگسی عضو کرده و کلی مطلب مبتذل هم برات آمده؛ مخصوصاً تو لاین»

فضای مجازی به خاطر ویژگی‌های مختلف از جمله تنوع آن و سهولت ارتباطات و ارسال داده‌ها موجب درگیری ذهنی افراد و وابستگی شدید جوانان به خود می‌گردد بطوری که اکثر مصاحبه‌شوندگان اعتیاد جوانان را به این شبکه در حد بالایی ارزیابی می‌کنند:

مصطفی معتقد است که فضای مجازی امروزه اعتیاد نوبنی را در سطح جامعه رواج داده و آن هم اعتیاد و وابستگی به این شبکه‌هاست:

«بنظر من در استفاده از رسانه‌های اجتماعی افراط صورت می‌گیرد، همه درگیر این مساله هستن، حتی تو مجالس مختلف همه سرشان تو گوشیه، زن و شوهرهای جوان هم بجای این که با هم خوش و بش کنند، سرشون تو گوشیشونه و این خیلی بده، این خودش اعتیاده؛ منتهی اعتیاد جدید.»

۶- فرهنگ سنتی و فضای مجازی

مشارکت کنندگان در این پژوهش؛ شرایط زندگی و ویژگی‌های فرهنگی اجتماعی آن، به خصوص شکاف نسلی را یکی از عوامل مهم و تاثیرگذار بر شیوع و افزایش بی‌رویه آسیب‌های ناشی از این شبکه‌ها می‌دانند. آنها معتقدند که محافظه‌کاری و تفوق خانواده سنتی باعث می‌شود برخی از موضوعات قابل پیگیری به خاطر ترس از آبروریزی پیگیری نشود. یکی از عوامل بسیار مهمی که در این تحقیق پدیدار شد وضعیت خانواده‌ها است. این فناوری با ایجاد فرصت‌هایی خاص برای جوانان باعث افزایش تعاملات آنها با فضای خارج از خانواده گردیده است. فضایی که تا حدود زیادی توسط والدین قابل کنترل نیست. مدرن بودن این فناوری و عدم داشتن سواد دیجیتال توسط والدین، شکاف عمیقی را بین آنها و فرزندان‌شان ایجاد نموده است. شکافی که به هیچ وجه توسط والدین قابل کنترل نیست. این فضا به فرزندان؛ به خصوص دختران اجازه می‌دهد تا با استفاده از آن، به دنبال ارضای خواسته‌های سرکوب شده خود باشند. یزد در دوران گذار از جامعه سنتی به مدرن بوده و این دوران؛ کمی نسبت به سایر استان‌های کشور متاخر است. وجود این فناوری، سرعت گذر از این وضعیت را صد چندان نموده است. جوانان امروز، جوانان دیروز نیستند. آنها دارای ویژگی‌های امروزی‌اند. با توسل به امکانات مدرن ارتباطاتی امروز که مرز زمان و مکان را درهم نوردیده است، با دنیا

Archive of SID

ارتباط دارند. با استفاده از این ابزار در منزل خود، همزمان با تعداد زیادی از افراد و گروه‌ها در سراسر این گیتی ارتباط برقرار می‌نمایند ولی والدین، والدین دیروزند. تعداد زیادی از آنها با تفکرات سنتی هستند. آنها دیروزی فکر می‌کنند. فرزند زمان خود نیستند. مهارت دیجیتال ندارند و از مهارت‌های زندگی امروزی بویژه مهارت همسرداری و فرزندپروری که در این برهه از زمان بسیار مورد نیاز است؛ برخوردار نیستند. بنابراین تعدادی از زنان و دختران و حتی پسران، نیازهای روانی خود را با تمسک به این ابزار، در بیرون از خانواده جستجو می‌کنند. مهدیه یکی از مشارکت‌کنندگان معتقد است که مردسالاری در خانواده و محدودیت‌های خاص برای دختران و زنان، باعث لج‌بازی آنها می‌شود. او می‌گوید: «بعضی از جوانان از روی لج‌بازی که چرا اینقدر محدود شده‌اند به ارتباطات نامتعارف در فضای مجازی رو میارن. یزدی‌ها بچه‌هاشون رو محدود کرده بودن؛ الان که یه کم فضا باز شده، مشکل ساز میشن.»

مشارکت‌کنندگان در این تحقیق معتقدند که گروه‌های یزدی ویژگی‌های خاص دیگری هم دارند. گفتگوها در گروه‌های یزدی با بسیاری از گروه‌های دیگر متفاوت است. دیالوگ‌ها، نمادها، استیکرها و... در گروه‌های یزدی فرق دارد. مهدی ضمن اینکه به تفاوت بین فرهنگ یزد و سایر استان‌ها معتقد است، می‌گوید: «چت در گروه یزدی‌ها با جاهای دیگر فرق داره بطوری که از محتوای ارتباطی میشه فهمید این گروه مال یزدی‌هاست.»

استفاده از این ابزار به خصوص ارسال پیام، متن، عکس و گفتگو با دیگران دارای صرفه اقتصادی است. مهران معتقد است که: «یزدی‌ها افراد صرفه جویی هستن، استفاده از این شبکه‌ها هم، از نظر اقتصادی مقرون به صرفه تره، و از طرفی چون هزینه‌ای نداره هر پیامی بدون اندیشه فوروارد میشه.»

محدودیت‌گریزی جوانان و تغییرات فرهنگی از دیگر عوامل فرهنگ سنتی است. برای مثال مژگان در این خصوص اینگونه توضیح می‌دهد:

«زن مرتب تحت تاثیر امر و نهی همسره، به همین خاطر بعد از مدتی پس می‌زنه و به ارتباطات در فضای مجازی رو میاره. لذا می‌توان گفت: این خانواده مردسالاره که ارتباطات فرازنشویی رو تو شبکه‌های مجازی و واقعی سبب میشه!»

فضای مجازی مانند فضای واقعی است. بسیاری از جرایم و آسیب‌ها که در فضای حقیقی رخ می‌دهد در فضای مجازی نیز به وقوع می‌پیوندد. معمولاً افراد به لحاظ فرهنگی به خصوص در تهدیداتی که جنبه ناموسی دارد، قدری ملاحظه‌کاری نموده و از ترس انگشت‌نما شدن و برچسب خوردن؛ از شکایت و پیگیری آن از طریق مراجع انتظامی و قضایی خودداری می‌کنند، چرا که محیط‌های کوچک، محیطی‌های هستند که اخبار به شدت دست به دست می‌شود و افراد بویژه خانم‌ها در ایجاد شایعات و به قولی یک کلاغ؛ چهل کلاغ کردن فعال هستند و این موضوع باعث عدم مراجعه افراد برای پیگیری مزاحمت‌ها، تهدیدات و... در فضای مجازی علیه افراد می‌شود و این موضوع در برخی از مواقع؛ سبب‌ساز افزایش آسیب‌های فضای مجازی می‌گردد. علی در این زمینه می‌گوید:

«بعضی از افراد برای حفظ آبرو و مخفی کردن مزاحمت‌ها و... از طرح دعوا خودداری می‌کنند و این موضوع مزاحمین رو جری‌تر می‌کند، از طرفی؛ برخی به دنبال حرف و حدیث برای همدیگه هستن. محیط هم کوچک است، لذا از طرح دعوا و... برای اعاده حیثیت خودداری می‌کنن تا آبروریزی نشه»

۷- اعتماد/ بی‌اعتمادی

اعتماد یکی از مولفه‌های اصلی در سرمایه اجتماعی است. سرمایه اجتماعی بالا در هر جامعه‌ای می‌تواند باعث انسجام و پایداری آن جامعه و در نهایت به توسعه و نشاط آن جامعه منجر گردد. مصاحبه‌شوندگان در این تحقیق اغلب استفاده از پیام‌رسان‌های اجتماعی موبایلی را موجب کاهش حس اعتماد در جامعه ارزیابی می‌کنند. اگر چه اندکی از آنها استفاده از این ابزار را موجب افزایش اعتماد در جامعه می‌دانند. اغلب آنها معتقدند که: «رسانه‌های اجتماعی و کلا فضای مجازی قابل اعتماد نیست. اصلاً به افراد در فضای مجازی اعتمادی نیست. صحت اطلاعات زیر سواله و به داده‌ها اعتباری نیست.»

محسن در خصوص ضرورت اعتماد در رسانه‌های اجتماعی و برای جلوگیری از تبعات ناشی از بی‌اعتمادی معتقد است که:

«هر چه که کانالی عضو بیشتری داشته باشه مورد وثوق‌تره، همچنین بهتره کودکان رمزگوشی والدین رو داشته باشن و از گوشه‌های اون استفاده کنن.»

Archive of SID

مهتاب دلیل استقبال جوانان یزدی از اپلیکیشن های خارجی را اینطوری بیان می کند:

«مردم به سروش اعتماد ندارند چون فکر می کنند کنترل میشن از طرفی خدمات تلگرام و امنیت آن از سروش بیشتر است.»

افراد در استفاده از این فناوری دچار نوعی سردرگمی و دوگانگی هستند. عده ای به این ابزار اعتماد داشته و از آن در حوزه های مختلف استفاده می کنند ولی همزمان نیز حس بی اعتمادی در آنها وجود داشته و نگران هستند. بیشتر این نگرانی ها در حوزه خانواده و دوستان است. نگرانی از این جهت که مبادا ارتباط مان در این فضا، زندگی مان را تباه نماید و البته برخی راهکارهایی را برای رفع این نگرانی ارائه نمودند.

مرضیه در خصوص ضرورت رفع سوء تفاهم ها به خصوص در حوزه خانواده می گوید:
«بهتره زن و شوهرها رمز گوشی همدیگه رو داشته باشن تا به هم شک نکنن و همسرمن از اینکه گوشی او رو چک کنم ناراحت نمی شه.
همچنین والدین باید رمز گوشی فرزندان رو داشته باشند.»

اغلب مشارکت کنندگان در این تحقیق در تلگرام عضو بوده و به این برنامه کاربردی علاقه دارند ولیکن به شبکه اجتماعی سروش که شبکه ای ملی است کمتر اعتماد دارند. آنها در خصوص سروش احساس می کنند که بیشتر کنترل می شوند ولی سایر شبکه های غیر ایرانی را به خاطر نداشتن این حس ترجیح می دهند.

۸- گسترش زمینه روابط نامتعارف

همانطور که از سطور قبلی نیز استنباط می گردد یکی از مهمترین دغدغه هایی که مشارکت کنندگان در این پژوهش به آن اشاره می کنند بحث شیوع روابط نامتعارف به واسطه وجود این ابزار در سطح جامعه بویژه جوانان و نوجوانان است. این موضوع موجب بروز برخی از آسیب ها همچون ابتذال مجازی و آسیب های رابطه ای در فضای مجازی و حقیقی گردیده است.

بتول بر نقش شبکه های اجتماعی در ایجاد ناهنجاری در جامعه اشاره دارد و می گوید:

«فضای مجازی فرصت مناسبی برای طرح مسایل و مشکلات جنسی فراهم می کنه. آدم تو این فضا چون احساس امنیت می کنه هر مطلبی

ولو مطالب زشت رو مطرح می کنه و کم از زشتی کار کم میشه.»

جواد معتقد است که چون یزد محیط بسته ای هست و فضای مجازی باز هست

اتفاقات بسیار بدی در این رسانه های اجتماعی صورت می گیرد. او می گوید:

«عریان شدن جلو دوربین و ارسال فیلم به صورت آنلاین برای طرف

مقابل و انجام اقداماتی که منجر به ارضای جنسی شود (سکس چت)

در این فضا اتفاق می افتد. همچنین بعضی دخترا با عکس واقعی میان

و صدا هم می فرستن، گروه های کوچک ۱۰ تا ۱۵ نفره شکل می گیره

و روابط صمیمی میشه تا حدی که افراد عضو؛ همه اطلاعات همدیگه

رو دارن. این ارتباط نهایتا به فضای واقعی و سکس کشیده میشه.»

ماندانا می گوید:

«ارتباطات مجازی، آدم ها رو از هم دور میکنه حتی اگر این ارتباطات با

پدر و مادر باشه. من دوست دارم با همسرم فقط ارتباط چهره به چهره و

واقعی داشته باشم نه مجازی، ضمن اینکه انتقال پیام در فضای مجازی؛

واقعی نیست. طرف شکل قلب می فرسته ولی در واقع ازت نفرت داره.»

۹- سلب امنیت پایدار

امنیت از ضروری ترین نیازهای هر جامعه ای است. مشارکت کنندگان در این

تحقیق معتقدند که این فضا می تواند بستری را برای کینه جویی ها و انتقام ها

فراهم نماید تا کسانی که در فضای حقیقی قادر به احقاق حق خویش نیستند

یا جرات انجام آن را ندارند در این شبکه ها نسبت به انتقام جویی اقدام نمایند.

مرتضی در این رابطه می گوید:

«وقتی در فضای واقعی به آدم فرصت داده نمی شه تا بتونه حق خودش

رو بگیره، از این فضا برای احقاق حق میشه استفاده کرد.»

مهتاب در خصوص فرصتی که شبکه های مجازی برای ابراز احساسش نسبت به

خواهر شوهر در اختیارش گذاشته چنین می گوید:

«چون خواهر شوهرم خیلی به من گیر می داد من هم عکسش رو دادم

به رفیقم تا براش در فضای مجازی پاپوش درست کنه و اینگونه آبروی

او را در فضای مجازی بردم تا دیگه به من گیر ندهد.»

منصوره نیز در این رابطه می گوید:

«عکس همکلاسی ام که درسش از من بهتر بود در شبکه های مجازی
پخش کردم تا حالش گرفته بشه.»

سمیه نیز چنین می گوید:

«به خاطر اینکه جاری ام را خراب کنم، عکس بی حجاب او رو به عنوان
گمشده در شبکه ها منتشر کردم.»

۱۰- هویت سیال

یکی از ویژگی های فناوری های نوین اطلاعات و ارتباطات ایجاد تغییرات زیاد و دگرگونی های وسیع در زندگی انسان هاست، در عصر ارتباطات مجازی مفاهیم نیز دچار تغییر و تحول شده اند که یکی از این مفاهیم، مفهوم «هویت» است. تحولات الکترونیک این مفهوم را از حالت بسته و چارچوب بندی شده سنتی خارج ساخته است.

تکنولوژی های نوین ارتباطی سراسر جهان را فراگرفته اند و از طریق شبکه های جهانی و ایجاد جوامع شبکه ای ارتباطات دوسویه و تعاملی را بین مخاطبان این فضا شکل داده اند. در این میان هویت در این فضا به عنوان عامل سازمان دهنده در جوامع اطلاعاتی به طور برجسته ای حائز اهمیت است و از این طریق یعنی با ابراز هویت در محیط های مجازی به شیوه های مختلف و متنوع، جوامع مجازی سازمان دهی می شوند و امکان و فرصتی برای ابراز و اظهار خود به دست می آورند. مشارکت کنندگان در این تحقیق معتقدند که شبکه های اجتماعی به خاطر ویژگی های خاصی که دارد، فرصت های بی بدیلی را در اختیار کاربران قرار می دهد که از جمله آنها، فرصت استفاده از هویت های متفاوت است. کاربران به راحتی می توانند در این شبکه ها با آیدی های مختلف وارد شده و یک نفر با چندین شناسه خود را به صورت واقعی یا جعلی و با پروفایل های مختلف و عکس خود یا دیگری معرفی نماید. این امکان به کاربران اجازه می دهد تا استفاده یا سوء استفاده هایی را در فضای مجازی داشته باشند. در این رابطه امیرعلی می گوید:

«افراد حرفه ای با هویت های غیر واقعی برای پنهان ماندن هویت واقعی خود
وارد این شبکه ها می شن و حتی بعضی ها برای اینکه در مواقعی که مشکلی
ایجاد شد ناشناس باقی بمانند خودشون رو درست معرفی نمی کنن.»

حمیدرضا معتقد است این امکانی که توسط این فناوری در اختیار کاربران گذاشته می شود، متأسفانه در استان یزد و حتی کشور موجب گریده تا افراد کلاهبردار و شیاد در پشت نقابی زیبا پنهان شده و از طریق آن به خواسته های نامشروع خود دست یابند وی در این رابطه می گوید:

«بعضی از پسران برای یافتن دوست دختر با هویت دخترانه وارد این شبکه ها میشن و حتی برخی از افراد، بویژه پسرا برای ایجاد مزاحمت با هویت غیر واقعی وارد میشن.»

جوانی دوره پرمخاطره زندگی ابناء بشر است. این دوره بویژه در اوایل آن پر از مخاطرات و ماجراجویی هاست. جوانان در این دوران خود را مستقل می دانند و برای اثبات آن از هیچ کوششی فروگذار نمی کنند. از آنجا که کاربران در این فضا قادر به پنهان نمودن هویت خود هستند، برخی از آنها از این فرصت بهره های مختلف و گاه متفاوتی می برند:

«بعضی از دخترا که از جنسیت خود ناراضی اند، با هویت پسرانه وارد این فضا می شن و پسرا برای ایجاد ارتباط دوستانه با جنس مخالف، با هویت دخترانه وارد میشن بعضی وقت ها هم دو طرفی که درخواست دوستی می دهند پسر هستند و این موضوع در شخصی متوجه میشن آن هم وقتی که از یکدیگر نشانه زنده می خوان؛ مثل عکس با نشانه خاص.»

علی در خصوص امکان سوء استفاده و ایجاد مزاحمت با هویت جعلی می گوید:

«گاهی مواقع مردی با هویت خانم مورد اعتماد، درخواست دوستی می دهد و پس از اضافه شدن به دوستان و فالو کردن طرف، اطلاعات محرمانه آن خانم را بدست آورده و سوء استفاده می کنه. برخی از افراد بویژه دختران هم برای در امان ماندن از مزاحمت با هویت غیر واقعی و معمولاً با هویت پسرانه وارد میشن.»

۱۱- آسیب های فراگیر

تقریباً اکثر مشارکت کنندگان بر این باورند که اگرچه شبکه های اجتماعی تلفن همراه فرصت های بسیاری را در اختیار افراد قرار می دهد ولیکن در یزد ما شاهد آسیب هایی هستیم که فراگیر شده و باعث تکانش خانواده و تضعیف بنیان این

Archive of SID

نهاد مهم اجتماعی شده است. از جمله این آسیب‌ها می‌توان به خوف خیانت و نقض حریم خانواده اشاره نموده درزیر به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌شود:

«شوهرم بیشتر به خاطر کارش با خانم‌های تو تلگرام چت میکنه و من از این بابت نگرانم. برای اینکه شوهرم به من شک نکنه کمتر در این گروه‌ها فعالیت میکنم و فقط با دوستان و همکاران خانم ارتباط دارم. من دوست ندارم همسر صحنه‌های زشت رو تو شبکه‌ها ببینم. حرمت زنان به خاطر طرح مسایل جنسی شکسته میشه.»

۱۲- سبک زندگی باز اندیشانه (سیال)

همچنان که پیش‌تر توضیح داده شد، فرصت‌ها و تهدیدات زیادی در زمینه استفاده از شبکه‌های اجتماعی موبایلی وجود دارد که یکی از تاثیرگذارترین و اساسی‌ترین آنها در حوزه سبک زندگی است. ایجاد شبهات در حوزه‌های اعتقادی و سیاسی و نیز تغییر ارزش‌ها و جایجایی هنجارها در این مقوله مطرح می‌گردد. مشارکت‌کنندگان در این خصوص مطالبی را به شرح ذیل مطرح نموده‌اند:

محدثه در خصوص ایجاد شبهات اعتقادی می‌گوید:

«با موضوعاتی که در فضای مجازی می‌بینم بعضی وقت‌ها شک می‌کنم که آیا دین ابزار دست حاکمانه یا نه؟ یا اینکه مسولین مردم را از حرام خواری منع می‌کنن ولی برخی از اونا خودشون به این توصیه‌ها عمل نمی‌کنن.»

علی نیز معتقد است که این ابزار به راحتی بر نگرش افراد تاثیر می‌گذارد:

«با شنیدن کارهای خلاف افراد مسؤل در این شبکه‌ها، آدم نمیدونه به چه کسی باید اعتماد بکنه. برای بعضی‌ها مهم نیس که عکس‌های بدون حجاب‌شون در شبکه‌ها منتشر بشه.»

ماندانا که قبل از استفاده از شبکه‌های اجتماعی فردی مذهبی بوده است، می‌گوید:

«من در شبکه‌های اجتماعی با حجاب نیستم چون احساس می‌کنم آدم هر طور که دلش می‌خواد باید آرایش کنه و حجاب یک امر فردیه و نباید اینقدر سخت گرفت. وی معتقد است که ارتباط با جنس مخالف در فضای مجازی خوبه، چرا که آدم احساس غربت نمی‌کنه.»

۱۱۷

از مقولاتی که از تجربه زیسته جوانان شهر یزد در پژوهش استخراج شدند ابعاد تفسیری زیر، برساخت اجتماعی مشارکت‌کنندگان در این پژوهش را بیان می‌کند. تجربه زیسته استفاده از شبکه‌های اجتماعی از طریق تلفن همراه برای مشارکت‌کنندگان در این پژوهش از تفاوت تجربیات، انگیزه‌ها، کارایی‌ها، فرصت‌ها و در نهایت نگرانی‌های آنها الهام می‌گیرد. وارد شدن در این عرصه گسترده از معانی موجب می‌شود تا ابعاد گوناگون این فناوری مدرن در موقعیتی دیگر مطرح گردد و با دید و منطقی دیگر نگریده شوند. مشارکت‌کنندگان در تلاش برای فهم زوایای پیچیده و گاه متناقض شبکه‌های اجتماعی معنای جدیدی را به آنها می‌دهند.

یافته‌های پژوهش نشان دادند که در مجموع، یک مفهوم هسته نهایی، ۱۱ مقوله اصلی از ۳۷ مقوله فرعی و ۹۴ مفهوم استخراج شده است. سعی شد مقوله هسته و مرکزی این پژوهش به گونه‌ای طراحی شود که نحوه و چگونگی استفاده از شبکه‌های اجتماعی را در تمامی جهات پوشش دهد و از جامعیت کافی برخوردار باشد. به همین ترتیب، به طور کلی مقوله هسته و مقوله مرکزی این پژوهش، «دوآلیته باز اندیشانه در فضای مجازی» بوده است. این فرایند در اصل نشان می‌دهد که مشارکت‌کنندگان در تحقیق، در استفاده از پیام‌رسان‌های اجتماعی موبایلی به شیوه‌های مختلف عمل نموده و نگرش‌های متفاوتی نسبت به این فن‌آوری داشته‌اند. آنها متأثر از ویژگی‌های فرهنگی بومی یزدی خویش و شرایط خاصی که این رسانه‌های اجتماعی برای‌شان فراهم نموده است در یک وضعیت بلا تکلیفی قرار گرفته و دچار دوگانگی شده‌اند که ما آن را دوآلیته باز اندیشانه نام گذاری نمودیم. دوگانگی‌ای که فرصت‌ها و تهدیدهای این فن‌آوری را همزمان در خود دارد و در عین حال تنوع و جذابیت آن به حدی است که جوانان یزدی را مجاب نموده تا ریسک استفاده از این شبکه‌ها را بر خود خریده و از این ابزار برای اهداف خود استفاده نمایند. همسو با این یافته، یافته‌های پژوهش عدلی‌پور (۱۳۹۱) حاکی از آن بود که شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان یک پدیده نوظهور هم دارای آثار مثبت و هم آثار منفی هستند و نوعی دوگانگی را القا می‌کنند.

به طور کلی در این بخش از تحقیق، یافته‌ها نشان دادند مشارکت‌کنندگان در

Archive of SID

این تحقیق به انحاء مختلف به عضویت این شبکه‌ها درآمده‌اند. اکثریت آنها عضو تلگرام بوده و به این اپلیکیشن نسبت به سایر برنامه‌های کاربردی داخلی و خارجی اعتماد دارند اگر چه برخی؛ اپلیکیشن‌های مختلفی را نیز عضو هستند. جوانان یزدی که از این رسانه‌های اجتماعی استفاده می‌کنند با توجه به تجربیات و برداشت‌های خود از استفاده از این اپلیکیشن‌ها نگاه متفاوتی به این رسانه‌های اجتماعی دارند که از نگاه خوش بینانه تا نگاه بدبینانه را شامل می‌شود. البته بخشی از این نوع نگاه؛ متأثر از فرهنگ سنتی یزد است. فرهنگی که گاهی مشوق و محرک استفاده جوانان از این ابزار است و گاه مانع استفاده افراد از این فناوری است. در تبیین این یافته نیز پارک و همکاران (۲۰۰۹) در پژوهشی به بررسی انگیزه‌ها و نیازهای دانش‌آموزانی پرداختند که از بازدیدکنندگان دائمی شبکه فیسبوک هستند. بررسی نشان داد که مشارکت و فعالیت در فیسبوک برای ارضای چهار نیاز اساسی: اجتماعی بودن، تفنن و سرگرمی، شناخت خویش و کسب اطلاعات بوده است اما آنچه شایان توجه است این است که تنوع این نیازها به ویژگی‌هایی چون شهر و زادگاه آنها بستگی دارد و در واقع محیط به عنوان یک عامل موثر در حضور و مشارکت در یکی از رسانه‌های اجتماعی پرکاربرد مورد توجه قرار گرفته است.

در تحقیق حاضر، مشخص گردید که استفاده کنندگان از این شبکه‌ها به نوعی در تعارض اعتماد و بی‌اعتمادی نیز هستند که البته تعدادی از آنها به‌طور کامل بی‌اعتماد بوده و در استفاده از این ابزار جانب احتیاط را رعایت می‌نمایند اگر چه ریسک‌های پذیرفته و وارد این فضا می‌شوند، هر چند از مهارت‌ها و آگاهی‌های لازم نیز برخوردار نیستند و عده‌ای نیز به‌طور نسبی به این شبکه‌ها اعتماد داشته‌اند اگر چه اکثر آنها از تهدیدات آن ناآگاه هستند یا از آگاهی نسبی برخوردار بوده و مهارت زیادی در چگونگی استفاده از این فناوری ندارند.

اگر چه در این تحقیق مشخص گردید یکی از مولفه‌های تاثیرگذار بر نحوه استفاده از رسانه‌های اجتماعی و نگرش به این رسانه‌های اجتماعی، موضوع مهارت‌های کاربر است که این موضوع می‌تواند آنها را در برابر تهدیدات این فناوری تا حدودی مصون نماید و فرصت‌های استفاده از آن را در اختیار کاربر قرار دهد. مهارت‌هایی همچون هوش تکنولوژیکی، آشنایی با حقوق شهروند مجازی و به‌خصوص سواد رسانه‌ای در این زمینه بسیار تاثیرگذار است. تقی‌زاده و تقی‌زاده

(۱۳۹۱) نیز معتقدند با توجه به زندگی در عصر اینترنت و استفاده روزافزون جوانان از این رسانه تعاملی، و از سویی افزایش آسیب‌های اجتماعی نوپدید فضای مجازی، سواد رسانه‌ای می‌تواند نقش موثری در کاهش این نوع آسیب‌ها و استفاده نقادانه و هوشمندانه از اینترنت داشته باشد.

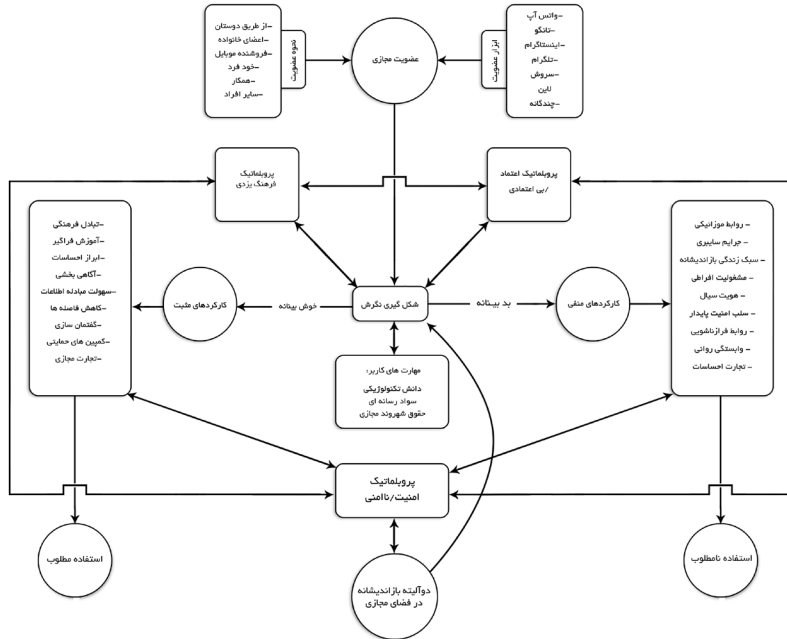
مشارکت‌کنندگان در این پژوهش کارکردهای متعددی را برای این شبکه‌ها بیان نموده‌اند که برخی از آنها کارکردهای منفی و برخی کارکردهای مثبت است. برخی از مشارکت‌کنندگان معتقدند که استفاده از شبکه‌های اجتماعی تلفن همراه موجب وابستگی‌های روانی افراد به این شبکه‌ها و مشغولیت افراطی افراد در استفاده از این ابزار باعث انزوای افراد می‌گردد. ایجاد روابط موزائیکی را در پی داشته و با تغییر ارزش‌ها و هنجارهای جامعه، بتدریج موجب تغییر سبک زندگی می‌گردد که این تغییرات متناسب با جامعه سنتی یزد نبوده و آسیب‌هایی از جمله افزایش ارتباطات نامتعارف بین پسران و دختران، روابط فرازنشویی و خیانت زوجین را در پی داشته است. آنها معتقدند فرصت‌هایی که این شبکه‌ها در اختیار تبهکاران می‌گذارد و ناآگاهی‌ها و بی‌مهارتی کاربران، بروز و شیوع جرایم سایبری را موجب شده که این جرایم از فضای سایبر به فضای واقعی جامعه نیز کشیده شده است و به تبع آن افزایش جرم و جنایت از جمله کلاهبرداری و هتک حیثیت افراد، انحرافات اجتماعی از جمله روابط نامشروع و آسیب‌های اجتماعی از قبیل طلاق و خودکشی را در پی داشته و در نهایت؛ امنیت اجتماعی و روانی جامعه را سلب می‌نماید. این موضوع هم متأثر از بی‌اعتمادی به فضای مجازی بوده و هم موجب بی‌اعتمادی بیشتر به این فضا می‌گردد و با نتایج حاصل از تحقیقات حامدی‌نسب و حامدی‌نسب (۱۳۹۳) و یاسمی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۰) مطابقت دارد.

تعدادی از مشارکت‌کنندگان در این تحقیق بر کارکردهای مثبت این فناوری توجه ویژه دارند. آنها معتقدند که فضای مجازی فرصتی برای تبادل فرهنگی بوجود می‌آورد. در این فضا افراد بدون توجه به مرزهای جغرافیایی در گستره جهانی با افراد مختلف به راحتی و با کمترین هزینه ارتباط برقرار نموده و در این ارتباطات گسترده، بدون هیچ دغدغه‌ای به تعامل و تبادل اطلاعات و اخبار می‌پردازند که این، خود موجب ارتقای سطح آگاهی‌های افراد و کاهش فاصله‌ها بین ملل و اقوام مختلف می‌گردد و تبادل فرهنگی را موجب می‌گردد. تعدادی از کاربران

Archive of SID

از این فضای موجود برای ارضای نیازهای خود استفاده می‌کنند و با کمترین مزاحمت و نگرانی به خواسته‌های خود می‌رسند. به راحتی اوقات فراغت خود را با جستجوی اخبار، دانلود و آپلود محتواهای مورد نظر و حتی چت کردن با افراد دوست و بیگانه سپری می‌نمایند و این موضوع رضایت آنها را جلب می‌نماید. ایجاد کمپین‌های حمایتی از موضوع‌های مورد علاقه و جریان‌سازی پیرامون موارد خاص نیز از کارکردهای مثبت این فناوری معرفی گردیده است. عده‌ای نیز معتقدند فضای مجازی فرصت مناسبی را برای تجارت و گسترش مشاغل ایجاد نموده و افراد تراحته می‌توانند با در هم نوردیدن مرز زمان و مکان به مشاغل خاص در این فضا روی آورده و از این طریق امرار معاش نمایند. این موضوع هم متأثر از اعتماد به فضای مجازی بوده و هم موجب اعتماد بیشتر به فضای مجازی می‌گردد این یافته‌ها نیز با نتایج حاصل از پژوهش لنهارت و مدن (۲۰۰۷)، جوینسون (۲۰۰۸)، گروسک و همکاران (۲۰۱۱) و کاواس و بیکن (۲۰۱۱) مطابقت داشتند.

برساخت شبکه اجتماعی به مثابه دوآلیته بازاندیشانه در فضای مجازی در جامعه تحت مطالعه در قالب یک مدل که دارای یازده قسمت عضویت در شبکه‌ها، پروبلماتیک فرهنگ یزدی، پروبلماتیک اعتماد/بی‌اعتمادی، شکل‌گیری نگرش، کارکردهای مثبت، کارکردهای منفی، مهارت‌های کاربر و پروبلماتیک امنیت/ناامنی است؛ شکل گرفت. جریان فرایندها و فعالیت‌هایی که در بستر این تحقیق اتفاق افتاده است، نشان می‌دهد که پدیده مرکزی در پژوهش، دوآلیته بازاندیشانه در فضای مجازی است و در شکل زیر مدلی کامل از نتایج ارائه گردیده است.

فضای مجازی در چند سال اخیر محل منازعه سیاست مداران، برنامه ریزان، خانواده ها و به ویژه والدین، اهالی دین، روشنفکران و... بوده است. گروهی آن را خطری در راستای هویت و فرهنگ و دین جامعه می دانستند و گروهی دیگر بر این باور بودند که فضای مجازی تغییرات روشن و مثبتی را به روی جامعه ایران می گشاید و مرزهای جدید تغییرات اجتماعی را در می نوردد. اما در این میان، آنچه در این نظریات مختلف، مشترک و یکسان بود این واقعیت بود که هر کدام از این رویکردها بر اساس شواهد و قرائن و حدس های شخصی و بر اساس تجربیات پیشین خود چنین جهت گیری هایی داشته اند. اما آنچه در این بین مورد اغفال واقع شده است، بررسی واقعیت فضای مجازی از دیدگاه تجربه کنندگان آن است. در واقع، کسانی که به طور مستقیم و روزانه از این فضا استفاده می کنند خود چه معنا و برداشتی از آن دارند؟ تجربه زیسته آنها چگونه در این بستر شکل می گیرد و تغییر می یابد؟ به همین جهت، این پژوهش با استفاده از رویکرد نظریه زمینه ای تلاش نموده است برخلاف پیش فرض های نظری و سیاسی معمول، از درون واقعیت به نظری سازی و استخراج نظریه داده بنیاد بپردازد.

در این مسیر، با استفاده از مصاحبه های عمیق این تجربه زیسته در بین جوانان جامعه هدف تحقیق مورد بررسی قرار گرفت و یافته های تحقیق در قالب جداول

Archive of SID

مفهومی ارایه گشت. در این مسیر جزئیات نظر جوانان و تجارب زیسته آنان ارائه شد. در نهایت مدل نظری تحقیق بر اساس یافته‌های تحقیق به صورت زیر ارائه شد. شایان ذکر است این مدل نظری و نظریه کوچک مقیاس، مدل و نظریه‌ای خرد و کوچک مقیاس است که می‌تواند تغییرات در جامعه هدف را تا حد بالایی تبیین کند و تعمیم نظری (و البته نه تجربی) را برای این گروه از جوانان مهیا کند. همچنان که در مدل هویداست، افراد در قالب‌های متفاوتی جذب شبکه‌های اجتماعی می‌شوند. همراه با جذب، فرایندهای شناختی ارزیابی آنان بر اساس تجارب زیسته‌شان، شکل می‌گیرد و منجر به شکل‌گیری نگرش آنان می‌شود. اما مسئله اصلی و اساسی و در اصل یافته اساسی تحقیق حاضر این است که این شکل‌گیری و ساختار نگرشی افراد نه یک چیز قطعی، ثابت، مشخص و معین، بلکه امری سیال و انعطاف‌پذیر است. این شکل‌گیری نگرش در چرخه و مثلثی شکل می‌گیرد که نگرش افراد را بدین گونه سیال و غیرقابل پیش‌بینی می‌کند. اضلاع این مثلث شامل پروبلماتیک اعتماد بی‌اعتمادی، فرهنگ یزدی و امنیت ناامنی است. در قالب این مثلث است که رویکرد افراد و نگرش افراد، مدام در حال تولید و بازتولید فرهنگی است. بدین معنی که نگرش افراد به‌طور مداوم با ارزیابی‌های شناختی خود دچار تغییر می‌شود. به همین سبب دوگانگی کارکردهای مثبت و منفی در فرد شکل می‌گیرد.

اما در این میان آنچه اساسی‌تر، بنیادی‌تر و قابل‌تامل‌تر است، این واقعیت است که این دوگانگی کارکردهای مثبت و منفی به صورت راه‌های بی‌پایان و بی‌برگشت نیست، بلکه برعکس، این دوگانگی‌ها درهم‌تنیده و در درون هم قرار دارند. به معنای اجتماعی و جامعه‌شناختی آن، این فرایند نه یک دوآلیسم بلکه دوآلیته‌ای است که مدام در حال بازاندیشی بنیادهای خود، ارزش‌های خود، ارزیابی‌ها و در واقع نگرش‌های خود است. به بیانی دیگر، افراد این دو را همزمان با هم مورد استفاده قرار می‌دهند و میان این دو پلی غیرقابل گسست می‌زنند. برخلاف بسیاری از برنامه‌ریزان، سیاست‌گذاران و ... فضای مجازی در تجربه زیسته جوانان، فضای دوآلیسم نیست که منطق یا «این/یا آن» در آن جریان دارد، بلکه برعکس فضای دوآلیته بر آن حاکم است که در آن واحد منعطف «هم این/هم آن» حاکم است. این منطق نظری و این کشف نظری این نوید را می‌دهد که

برخلاف بسیاری از دل‌نگرانی‌ها، دغدغه‌ها و ... جوانان جامعه می‌توانند خود به صورت بازاندیشانه استفاده مطلوبی از این فضا داشته باشند و بتوانند تا حد زیادی آسیب‌های آن را شناسایی کرده و مدیریت کنند.

- استراوس، انسلم و جولیت کورین (۱۳۹۰) مبانی پژوهش کیفی؛ فنون و مراحل تولید نظریه‌ی زمینه‌ای. ترجمه‌ی ابراهیم افشار. تهران: نشر نی.
- اکبری تبار، علی اکبر، اسکندری پور، ابراهیم (۱۳۹۲). رسانه‌های اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی مجازی، تهران: مؤسسه فرهنگی هنری تقارب و تبادل فرهنگی.
- امیرپور، مهناز و گریوانی، مریم (۱۳۹۴). «تاثیر شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی جوانان»، فصلنامه دانش انتظامی خراسان شمالی، سال اول، شماره ۳: ۲۳-۳۹.
- ایسنا / ۲۷ اردیبهشت / ۱۳۹۶. کد خبر: ۹۶۰۲۲۶۱۷۱۳۰. [/http://www.isna.ir/news](http://www.isna.ir/news)
- ایمان، محمدتقی (۱۳۹۱) روش‌شناسی تحقیقات کیفی، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
- بشیر، حسن و افراسیابی، محمدصادق (۱۳۹۱). «شبکه‌های اجتماعی اینترنتی و سبک زندگی جوانان: مطالعه موردی بزرگ‌ترین جامعه مجازی ایران». تحقیقات فرهنگی ایران، دوره پنجم، شماره ۱: ۳۱-۶۰.
- پورا کبران، الهه (۱۳۹۵). «بررسی میزان استفاده از وسایل ارتباطی نوپدید (اینترنت، ماهواره و تلفن همراه) در بین جوانان و ارتباط آن با اضطراب، استرس و افسردگی». اصول بهداشت روانی، شماره ۶۸: ۱۵-۳۲.
- تقی زاده، عباس، تقی زاده، محدثه (۱۳۹۱). «نقش سواد رسانه‌ای در کاهش آسیب‌های اجتماعی اینترنت محور». همایش هجوم خاموش، لرستان: جهاد دانشگاهی واحد استان لرستان.
- توسلی، غلامعباس و امانی کلاریجانی، امرالله (۱۳۹۱). تحلیل و بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در شبکه‌های اجتماعی مجازی (با تأکید بر تئوری شبکه). مطالعات رسانه‌ای. دوره ۷، شماره ۱۸: ۸۹-۹۹.
- حامدی نسب، صادق، حامدی نسب، حسین (۱۳۹۳). آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی و راه کارهای پیشگیری از آن، همایش ملی مهندسی رایانه و مدیریت فناوری اطلاعات.
- خانیکی، هادی و بابایی، محمود (۱۳۹۰). «فضای سایبر و شبکه‌های اجتماعی

مفهوم و کارکردها». جامعه اطلاعاتی. شماره ۲۲: ۱-۲۰.

- ● خسروی، مصطفی و خسروی، مجتبی (۱۳۹۳). «کاهش سرمایه اجتماعی درون گروهی در خانواده‌های ایرانی در سایه همنشینی با شبکه‌های اجتماعی مجازی در پرتو نظریه معاشرت‌های ترجیحی ساترلند». کنفرانس بین‌المللی اقتصاد، حسابداری، مدیریت و علوم اجتماعی.
- ذکایی، محمدسعید و ولی زاده وحید (۱۳۸۸). فرهنگ جوانان و تلفن همراه. فصلنامه تحقیقات فرهنگی. دوره دوم، شماره ۷: ۱۵۲-۱۱۹.
- ساروخانی، باقر؛ توسلی، غلام‌عباس و عربی نژاد، عزیزه (۱۳۸۷). «تاثیر فضا‌های مجازی بر کنش اجتماعی جوانان دانشجوی دختر با تاکید بر اینترنت». پژوهش‌نامه علوم اجتماعی، سال دوم، شماره ۱: ۱۳۱-۱۵۲.
- سلطانی، اختر (۱۳۹۵). «بررسی رابطه استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و هویت اجتماعی دانشجویان (مورد مطالعه: دانشجویان رشته مدیریت دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام)». فصلنامه علمی پژوهشی فرهنگ ایلام، شماره ۳: ۱۲۴-۱۴۶.
- سیف‌اللهی، سیف‌الله و شاطری، پروانه (۱۳۹۴). «نقش شبکه‌های اجتماعی نوین در تغییر رفتار دختران و زنان ایران». مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، سال هفتم، شماره ۲: ۲۸-۴۵.
- ضیایی‌پور، حمید (۱۳۹۵). «کارکرد ارتباطی و رسانه‌ای شبکه‌های اجتماعی مجازی در ایران»، مجله مدیریت رسانه، شماره ۱۷: ۹-۱۸.
- عاملی، سعیدرضا (۱۳۸۸). شبکه‌های علمی مجازی، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- عدلی‌پور، صمد (۱۳۹۱). تحلیل جامعه‌شناختی پیامدهای شبکه‌های اجتماعی مجازی بر هویت اجتماعی کاربران جوان شهر اصفهان، رساله کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه اصفهان.
- عقیلی، سید وحید و پوری، احسان (۱۳۹۰). «تاثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر ارتباطات بین فردی کاربران»، فرهنگ ارتباطات، شماره ۳: ۲۵-۴۲.
- فرامرزیانی، سعید؛ هاشمی، شهناز و فرهنگی، علی اکبر (۱۳۹۵). «نقش رسانه‌های مجازی در تغییرات ارزش‌های اجتماعی با تأکید بر شبکه‌های اجتماعی تلگرام و

Archive of SID

- فیس بوک)). فصلنامه توسعه اجتماعی، دوره دهم، شماره ۴: ۱۲۶-۱۴۸.
- فلیک، اووه (۱۳۹۱). درآمدی بر تحقیق کیفی (ترجمه هادی جلیلی). تهران: نشرنی.
 - قلی زاده، فاطمه (۱۳۹۴). بررسی و شناخت میزان استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی و رابطه ی آن با سلامت اجتماعی در بین دانشجویان دختر. پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی.
 - کرسول، جان دیلو (۱۳۹۱). طرح پژوهش: رویکردهای کیفی، کمی و ترکیبی. (ترجمه علیرضا کیامنش). تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی دانشگاه علامه طباطبایی.
 - مجردی، وحید؛ اسلامی، علی و جمال، سعید (۱۳۹۳). «بررسی وضعیت استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی بین دانشجویان استان خراسان شمالی»، فصلنامه دانش انتظامی، سال اول، شماره ۴: ۸۵-۹۹.
 - مقدم، فاطمه؛ نوروزی، سعیده و شرفی، فریبا (۱۳۹۵). «تبیین تجربیات دانشجویان از شبکه های اجتماعی و تأثیر آن بر سبک زندگی». نشریه پژوهش پرستاری، دوره یازدهم، شماره ۳: ۶۶-۷۳.
 - نصیری اقدم، زهرا (۱۳۹۴). «بررسی تاثیرات منفی شبکه های اجتماعی». دومین کنفرانس بین المللی پژوهش در علوم و تکنولوژی.
 - یاسمی نژاد، عرفان؛ آزادی، اکرم؛ امویی، محمدرضا (۱۳۹۰). فضای مجازی، امنیت اجتماعی، راهبردها و استراتژی ها، همایش ملی صنایع فرهنگی نقش آن در توسعه ی پایدار.
 - Alassiri, A. A., Binti, M. and Bin Ghazali, M. R. (2014). Usage of Social Networking Sites and Technological Impact on the Interaction Enabling Features. International Journal of Humanities and Social Science. 32-17: (4) 4.
 - Bicen H, Cavus N. (2011). Social network sites usage habits of undergraduate students: case study of Facebook. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 947 – 943 28.
 - Blaikie, Norman (2007). Approaches to Social Inquiry, London: Polity Press.

- Boticki, I. a, Baksa, J. a. and Seow, P. b. (2015). Usage of a mobile social learning platform with virtual badges in a primary school. Computers & Education. 136-120 :86.
- Boyd, d. (2007). Why youth heart social network sites: The Role of networked publics in Teenage social life. The Beckman Center for internet & society at Harvard University, Research Publication No 2007 Available at www.danah.org/papers/Why_youthHeart.pdf
- Creswell, John (2007). Qualitative Inquiry & Research Design, Second Edition, California: Sage Publication.
- Fan Chen, Y. (2008). The relationship of mobile phone use to addiction and depression American college study. Mobile Communication and social change;93-79 :10.
- Glaser, B. and Strauss, A. (1967) Discovery of Grounded Theory: Strategies for qualitative research. Chicago, IL: Aldine.
- Grosseck, Gabriela, Ramona, Bran, Laurentiu, Tiru (2011). Dear teacher, what should I write on my wall? A case study on academic uses of Facebook, Procedia Social and Behavioral Sciences 1430-1425 ,15.
- Joinson, Adam N. (2008). Looking at, looking up or keeping up with people? motives and use of Facebook, proceedings of ACM CHI 2008,Conference on Human Factors in Computing Systems, New York, University of Bath, Bath, United Kingdom, Ny, pp. 1036-1027, people.bath.ac.uk/aj266/pubs-pdf/-1149/joinson.pdf.
- Kanagavel, R. & Velayutham, Ch. (2010). Impact of social networking on college students: A comparative study in India and the Netherlands. International journal of virtual communities and social networking (IJVCSN). 124-95 :(3)2.
- Lenhart, A., Madden, M., (2007). Social networking websites and teens. Pew Internet and American Life Project. <http://www.pewinternet.com>.

org/~media//Files/Reports/2007/PIP_SNS_Data_Memo_Jan_2007. Pdf (accessed 07.11.12).

- Namho ch, k chulmo k. (2015). Examining Information sharing in social networking communities: Applying theories of social Capital and Attachment ,Telematics, doi: [http://dx . doi.org/10.1016/j.tele](http://dx.doi.org/10.1016/j.tele)
- Neuman, L Lawrence (2007). Basics of Social Research: Qualitative and Quantitative Approaches, Second Edition. New York: Allyn & Bacon.
- Park. N, Kee. Kerk F. Valenzuela. S. (2009). Is There Social Capital in a Social Network Site?: Facebook Use and College Students' Life Satisfaction, Trust, and Participation, Journal of Computer-Mediated Communication. 901–875 :(4)14.
- Patton, M (2001). Qualitative Research & Evaluation Methods, London: Sage Publications.
- Peters, O., Almekinders, J. J., Van, B., Roy, S., & Wessels, J .T. (2003). Motives for SMS use. Paper presented at the annual conference of the International Communication Association, San Diego, CA. [http://doc. Utwente.nl/1/59780/Peters_03_motives](http://doc.Utwente.nl/1/59780/Peters_03_motives). Retrieved on April 27,2010.
- Rajeev, M. and Jobilal, M. (2015). Effects of Social Media on Social Relationships: A Descriptive Study on the Impact of Mobile Phones among Youth Population, International Research Journal of Social Sciences, 16-11 :(2)4.
- Ritzer, George (2004). Modern Sociological Theory, London: McGraw-Hill College Publisher.
- Siddiqui, sh. & Singh, T. (2016). Social Media its Impact with Positive and Negative Aspects. International Journal of Computer Applications Technology and Research. 75-71 :(2)5.

- Turner, Jonathan (2003). Structure of Sociological Theory, New York: Wadsworth Publication.
- Zigkolis, C., Kompatsiaris, Y., & Vakali, A. (2009). Information analysis in mobile social networks for added-value services. In w3c workshop on the future of social networking. Retrieved form <https://www.semanticscholar.org/paper/Information-Analysis-in-Mobile-Social-Networks-for-Zigkolis>.